

Kvinner og vold i Oslo

Human Rights Service (HRS)

www.rights.no

N-4-2014

Innhold

Kvinner og vold i Oslo.....	1
1 Innledning	3
2 Økning i voldskriminaliteten	4
2.1 Utviklingen i Oslo	6
2.1.2 Familievold	6
2.1.3 Voldtekter	8
2.1.4 Ran/utpressing versus grove tyverier	10
3 Sammenlignet med andre storbyer.....	14
3.1 Anmeldte voldtekter	14
3.2 Ransrate	16
3.3 Kriminalitetsnedgang	17
4 Kriminalitetsutvikling	21
4.1 Befolkningsendring.....	22
4.2 Kriminaliteten blant innvandrere sammenliknet med øvrig befolkning	25
4.3 Situasjonen i Norge.....	27
5 Justissystemet	31
5.1 Politidekning	31
5.1.1 Færrest i fengsel	32
5.1.2 Politidekning og befolkningsvekst	33
5.2 Er dagens kriminalmodell tilpasset dagens virkelighet?	34
5.2.1 Over tid	34
5.2.2 Myten om mindre vold	36
5.3 Ulik strategi, samme resultat.....	40
5.3.1 Voldtekter er egentlig endret seksualkultur?.....	41
5.3.2 Målbevisst og kunnskapsstyrt innsats fra politiet	46
Figurliste	50
Tabell-liste	51

1 Innledning

Kriminalitet, og spesielt voldskriminalitet, er et av de samfunnsområdene hvor det er størst forskjell på kvinner og menn. Dette er spesielt tydelig innen lovbruddsgruppen «seksualkriminalitet».

Selv om kriminalitet rammer både kvinner og menn, er kvinner ofte spesielt utsatt for voldskriminalitet, og da særlig seksualkriminalitet. Her var 98 prosent av de siktede i 2011 menn, mens 87 prosent av ofrene var kvinner.¹

Et samfunn med lav kriminalitet har derfor spesielt stor betydning for kvinners levekår og frihet. Kriminalitetsutviklingen og samfunnets evne til å bekjempe kriminalitet er således avgjørende for å bedre kvinner livsvilkår.

Vi vil i denne rapporten se nærmere på utviklingen innen den typen kriminalitet som kvinner er mest utsatt for, med spesiell vekt på vold generelt, voldtekter samt familievold.

I lys av den såkalte ransbølgen i Oslo, vil vi også se på utviklingen innen ranslovbrudd. Dette fordi ranslovbrudd er en type kriminalitet som ofte skaper stor utrygghet i det offentlige rom, noe som kanskje spesielt rammer kvinners frihet.

På de områdene hvor det finnes rimelig sammenlignbar statistikk vil vi sammenligne utviklingen i Oslo med tall for kriminalitetsutviklingen i andre internasjonale storbyer.

Siden New York trolig er den storbyen i hele den vestlige verden som har hatt den største dokumenterte kriminalitetsnedgangen de siste 20 årene, vil vi se spesielt på utviklingen i New York og hva som kan forklare denne nedgangen.

Vi vil også se kort på det norske systemets kapasitet til å bekjempe voldskriminalitet ved å vurdere politidekning og straffenivå i et internasjonalt perspektiv.

All statistikk i denne rapporten bygger på offentlig tilgjengelig statistikk og forskningsrapporter.

Rapporten er finansiert med prosjektmidler fra Oslo kommune.

*Oslo Extra Large – en by for alle

¹ SSB:2013

² Siste tilgjengelige tall er 2011.

³ Debattinnlegg i Aftenposten 22.juni 2014.

⁴ Tilgjengelig på Politi.no

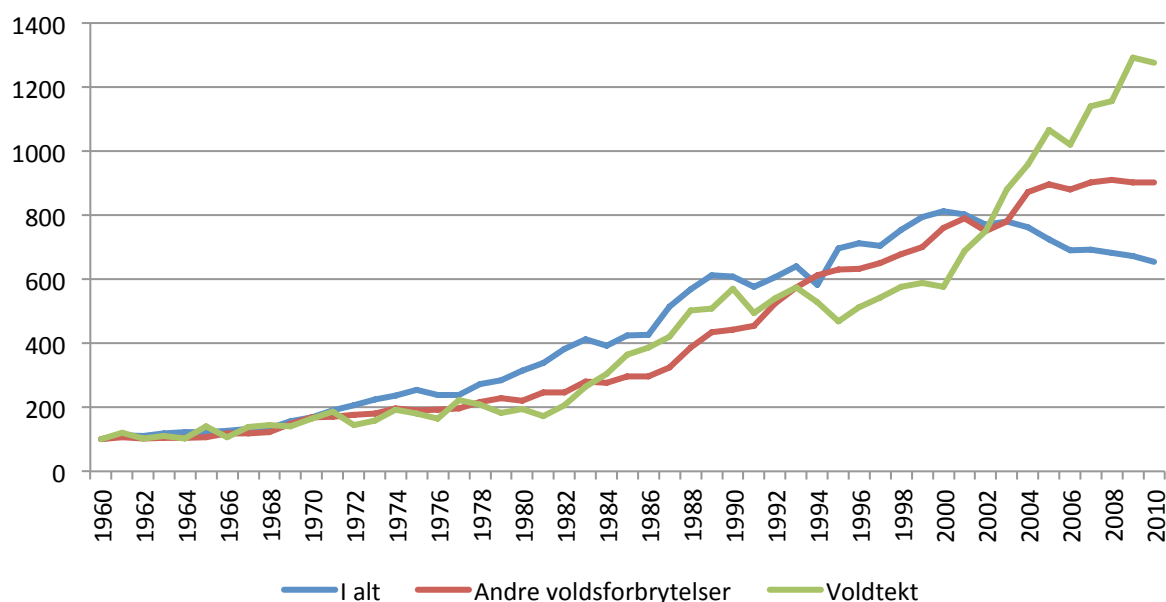
⁵ SSB:2008 <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/faerre->

2 Økning i voldskriminaliteten

Statistisk sentralbyrå (SSB) sin statistikk over etterforskede lovbrudd i 40-årsperioden 1960-2010, gir den lengste tilgjengelige tidsserien om kriminalitetsutviklingen i Norge.²

Det har vært en svært stor økning i antall registrerte forbrytelser i Norge de siste 40 årene. I løpet av perioden fra 1960-2000 ble antall registrerte lovbrudd mer enn syvdoblet, fra 39 000 lovbrudd i 1960 til over 300 000 i år 2000.

I løpet av tiåret 2000-2010 har derimot antallet forbrytelser i alt blitt redusert til i overkant av 250 000. Reduksjonen i antall etterforskede lovbrudd de siste årene skyldes først og fremst en stor reduksjon innen kategorien «vinningslovbrudd», som ble redusert med 60 000 tilfeller fra 2000 til 2010. Men samtidig har det vært en økning i voldtekter, jmfør figur 1.

Figur 1 Utvikling i antall etterforskede lovbrudd i alt, voldslovbrudd og voldtektslovbrudd i Norge 1960-2010. År 1960 = 100. Kilde: SSB

Økning av voldtekter

Innen de mer alvorlige lovbruddsgruppene vold («andre voldsforbrytelser») og «voldtekter» har det vært en enda større økning enn i samlekategori «lovbrudd i alt».

Antall registrerte voldsforbrytelser (rød linje i figur 1) er åttedoblet i løpet av 50-årsperioden 1960-2010, fra 1 900 registrerte voldsforbrytelser i 1960 til 17 000 i

² Siste tilgjengelige tall er 2011.

2010. Økningen var spesielt stor frem til 2005, deretter har utviklingen vært nokså stabil, men på et langt høyere nivå enn tidligere.

Innen lovbruddsgruppen «voldtekt» har økningen vært enda større. Antall registrerte voldtekter ble 12-doblet fra 66 tilfeller i 1960 til 843 tilfeller i 2010.

Økt anmeldelsestilbøyelighet?

Selv om noe av økningen kan ha sammenheng med en viss økning i anmeldelsestilbøyelighet, er det vår oppfatning at økningen er så stor at det er overveiende sannsynlig at den (også) er et uttrykk for at voldskriminaliteten, og spesielt antall voldtekter, har økt de siste 50 årene.

Ikke alle deler dette synet. Erik Nadheim, direktør, sekretariatet i Det kriminalitetsforebyggende råd, sier følgende i et innlegg i Aftenposten:³

«At antallet anmeldte voldshandlinger mellom nærstående har økt kraftig, skyldes neppe at vi er blitt tilsvarende mer voldelige. Det henger nok sammen med den oppmerksomheten myndighetene har rettet mot dette som et stort problem. Det har bevisstgjort mange om at det ikke er noe man skal skamme seg over og derfor finne seg i. Terskelen for å anmelde blir derved lavere.»

Men dette er ikke noe vi med sikkerhet kan vite, da det oss bekjent ikke eksisterer noen anerkjente studier av anmeldelsestilbøyelighet.

Nadheims innlegg (over) var et tilsvarende til et innlegg av Farrukh Ali (18.juni), der Ali forteller at han opplever Oslo som en utrygg by i dag, sammenliknet med det inntrykket han fikk ved sitt første besøk i byen i 1997. Nadheim avviser at Oslo er mer utrygg nå og viser til kriminalitetsstatistikk. Som vi skal se senere i denne rapporten, er nødvendigvis ikke bildet så positivt som Nadheim vil ha det til:

«Det er synd at Farrukh Ali føler seg utrygg i hovedstaden. Men ut fra statistikken over den anmeldte kriminaliteten er det ingen grunn til å påstå at det er blitt mer utrygt siden 1997.»

Hadde Ali vært en kvinne, kan det være grunn til å hevde at vedkommende burde følt seg (enda) mer utrygg. For hvis det er slik at det er en økning i voldskriminalitet, og særlig voldtekter, innebærer det at sannsynligheten for at kvinner blir utsatt for vold og overgrep trolig er langt større i dag enn for noen tiår tilbake.

I tillegg har det vært en økning i antall etterforskede voldslovbrudd og voldtekter i Norge de siste 50 årene. Men hvordan har utviklingen vært i den byen i Norge som har høyest kriminalitet per innbygger, vår hovedstad Oslo?

³ Debattinnlegg i Aftenposten 22.juni 2014.

2.1 Utviklingen i Oslo

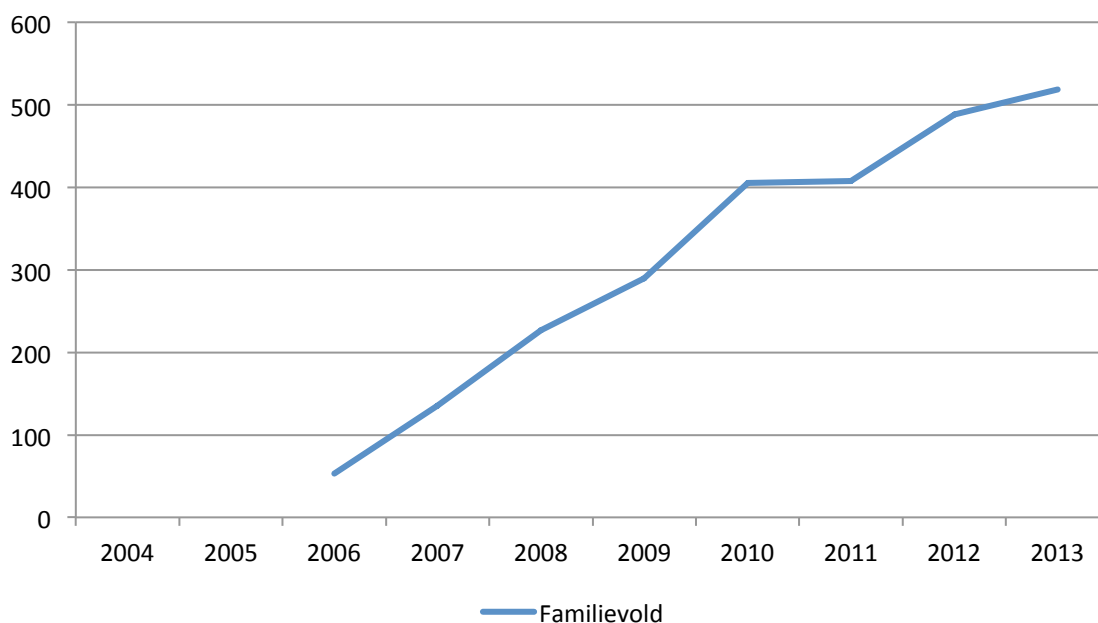
Det eksisterer dessverre ingen offentlig tilgjengelig statistikk med lange tidsserier for kriminalitetsutviklingen i Oslo. SSB har lange tidsserier for den nasjonale kriminalstatistikken, men ser ikke ut til å ha tilrettelagt denne for kommuner eller fylker. Den beste offentlige tilgjengelige oversikten er derfor Oslopolitiets årsrapporter om kriminaliteten i Oslo.⁴

Oslopolitiets siste årsrapport gir oversikt over kriminalitetsutviklingen i tiårsperioden 2004-2013. Med en så kort tidsserie mister vi det lange tidsperspektivet som er nødvendig for å gi en mer presis vurdering av dagens kriminalitetsutvikling i Oslo, men det tjener likevel som et bilde av utviklingen i nær fortid.

Innenfor denne perioden synes det å ha vært en klar endring innen de fleste av de fire kriminalitetskategoriene vi her vil se nærmere på, og som er spesielt relevante for kvinner og vold. Dette er lovbruddsgruppene «familievold», «fysisk vold», «voldtekter» og «ran/utpressing».

2.1.2 Familievold

Utviklingen har vært mest utslagsgivende innen kategorien familievold.

Figur 2 Utvikling i antall anmeldte lovbrudd for familievold i Oslo 2006-2013. Merk at registrering på denne statistikkgruppen startet i 2006. Kilde: Oslopolitiet

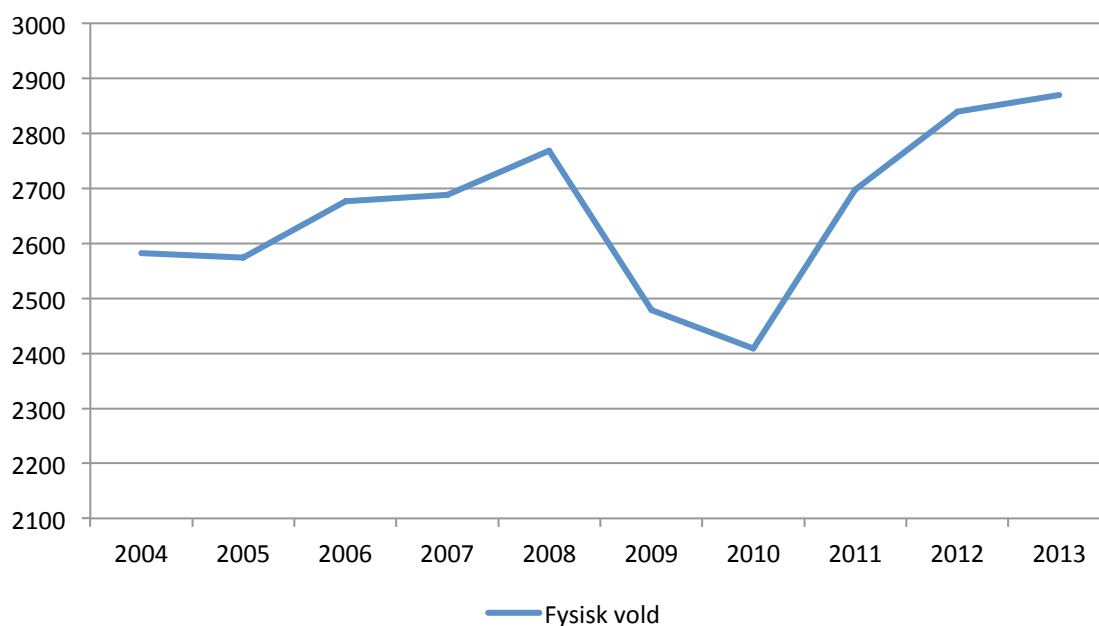
⁴ Tilgjengelig på [Politi.no](http://politi.no)

Antall anmeldte tilfeller er nesten tredoblet i perioden 2007-2012, fra 135 til nesten 500 anmeldelser. I forhold til 2006, da det var 53 anmeldelser, er økningen enda større, men tallene for 2006 er trolig usikre da dette var det første året som «familievold» ble registrert som en egen statistikkgruppe.

Økningen i denne gruppen er imidlertid så stor at vi mener det er lite sannsynlig at dette skyldes økt anmeldelsestilbøyelighet alene. En del av denne økningen har trolig sammenheng med at familievold har økt i faktisk omfang, men den korte tidsperioden gjør tallene svært usikre.

Familievold er en type vold som spesielt rammer kvinner og barn. Dersom vi bruker SSBs rapporter fra krisesentrene som indikator, så rammer dessverre denne typen vold spesielt kvinner med innvandrerbakgrunn. I følge SSBs siste rapport for brukere av krisesenter hadde nesten 60 prosent av alle som overnattet på krisesenter i 2007 innvandrerbakgrunn.⁵

Frem til 2006 hvor familievold ble kategorisert som egen statistikkgruppe, var den kategorisert sammen med fysisk vold (liv, legeme og helbred). Utviklingen i perioden 2004-2013 viser at etter det som kunne se ut som en nedgang i 2009 og 2010 snudde til en voldsom oppgang i 2011 som har vedvart frem til i dag.

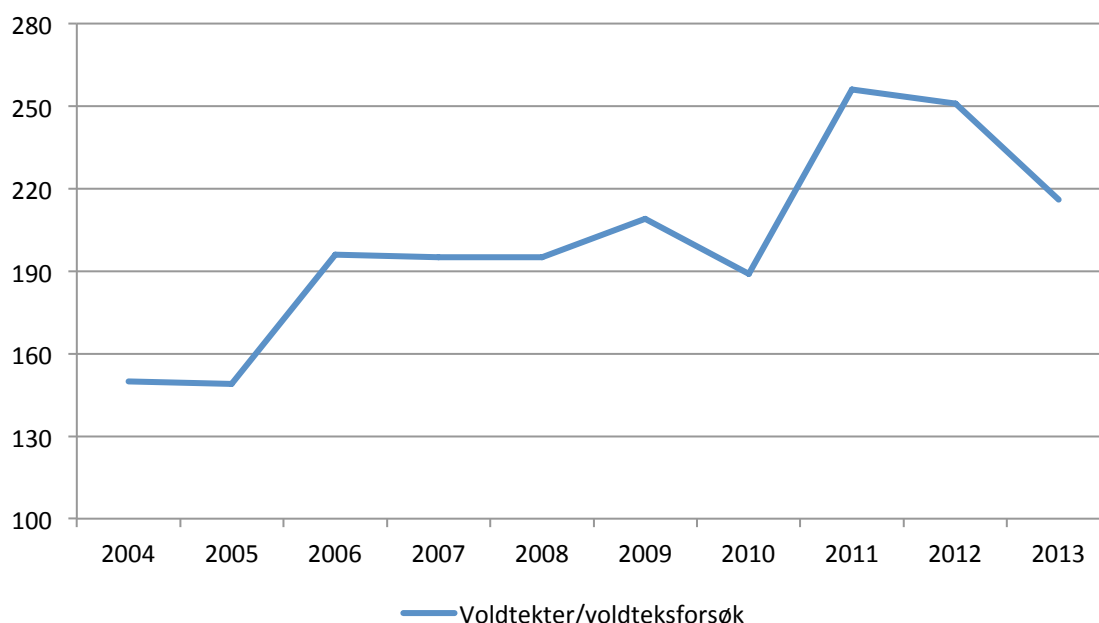

Figur 3 Utvikling i antall anmeldte lovbrudd for fysisk vold i Oslo 2004-2013.
Kilde: Oslopolitiet

⁵ SSB:2008 <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/faerre-overnattinger-ved-krisesentrene>

2.1.3 Voldtekter

Også i gruppen anmeldte voldtekter har det vært økning i perioden, og selv om det har vært en nedgang de siste to årene er spørsmålet om det er statistisk signifikant (vi kommer tilbake til dette senere i denne rapporten).

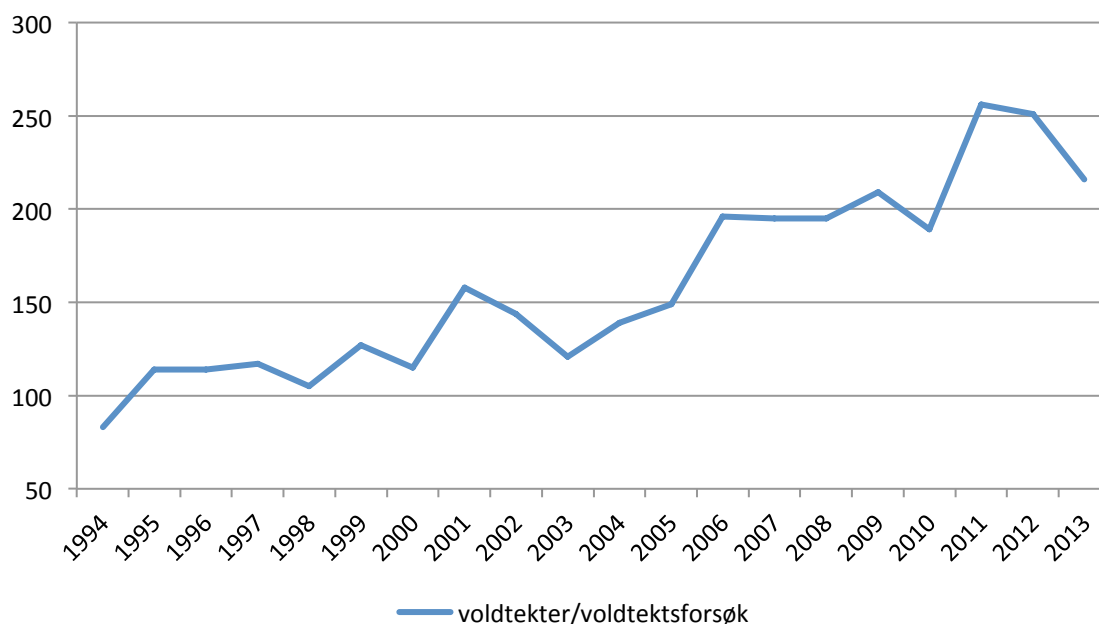
Figur 4 Utvikling i antall anmeldte lovbrudd for voldtekter og voldtektforsøk i Oslo 2004-2013. Kilde: Oslopolitiet

Det er interessant at for kategorien voldtekter og voldtektforsøk i Oslo, er det også tilgjengelig en noe lengre tidsserie som går tilbake til 1994, fra Oslopolitiets eldste rapporter om voldtekter.⁶

Som vi ser av figur 5 (under) har det vært en økning i antall anmeldte voldtekter og voldtektforsøk gjennom nesten hele perioden fra 1994 til 2013, med en topp i 2011 på 256, deretter 251 i 2012 og 216 i 2013. I 1994 var antall anmeldte voldtekter og voldtektforsøk på 83. I perioden 1995-2000 lå antallet på gjennomsnittlig 115 i året (høyest i denne perioden i 1999 med 127 voldtekter og voldtektforsøk), mens det i 2001 steg til 158. I perioden 2001-2010 var gjennomsnittet på 150 i året (høyest i denne perioden i 2009 med 209 og lavest i 2003 med 121). De tre siste årene har gjennomsnittet vært på 241 i året.

Også i lovbruddsgruppen voldtekter er økningen så stor og så entydig over tid at det etter vår vurdering er overveiende sannsynlig at den faktiske forekomsten av voldtekter må ha økt i Oslo de siste 20 årene.

⁶ Analyse av voldtekt og forsøk på voldtekt registrert i Oslo politidistrikt ble første gang laget på anmeldelsestallene for 2000.

Figur 5 Utvikling i antall anmeldte voldtekter og voldtektforsøk i Oslo, 1994-2013.
Kilde: Oslopolitiet

Overrepresentasjon

Det er et velkjent og dypt urovekkende faktum at et stort flertall av de kjente gjerningsmennene for den mest alvorlige og fryktskapende typen voldtekter, overfallsvoldtekter, hadde innvandrerbakgrunn, mens et stort flertall av ofrene hadde etnisk norsk bakgrunn.

Ifølge Oslopolitiets rapport om voldtekt i 2011, som også fikk stor oppmerksomhet i media, hadde for eksempel hele 45 av 48 mistenkte for overfallsvoldtekter i Oslo utenlandsk opprinnelse, mens bare en hadde etnisk norsk bakgrunn.⁷

Dette kommer også klart frem i Oslopolitiets rapport om voldtekter fra 2007, hvor det blant annet står:⁸

«Selv om majoriteten av de registrerte gjerningsmennene har norsk statsborgerskap, har en høy andel en annen landbakgrunn enn norsk. Personer med annen landbakgrunn enn norsk blir stadig mer overrepresentert blant gjerningspersonene i de anmeldte voldtektene, sett i forhold til befolkningssammensetningen i Oslo. I 2007 hadde gjerningspersonen i 72,8 % av forholdene en annen bakgrunn enn norsk. Det tilsvarende tallet i 2004 var 63,2 %, mens det i 2001 var 53 %».

⁷ Aftenposten 27.oktober 2011 http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/45-av-48-voldtektsmistenkte-av-utenlandsk-opprinnelse--6681203.html#.U5mTvvV_Yh

⁸ Oslopolitiet «Voldtekt i Oslo 2007»
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/oslo/Vedlegg_103.pdf

Det er for øvrig interessant, og illustrerende, for innvandringsfeltet at voldsforsker Marianne Sæthre og Veslemøy Grytdal hos Oslopolitiet i 2011 gikk ut i Journalisten.no med en klar oppfordring til media om «mindre sensasjonspolitikk og større nøkternhet» i forhold til overfallsvoldtekter spesielt.⁹

Dette skjedde etter at Oslopolitiets voldtektsrapport fra 2011 hadde fått et helt annet fokus enn de tidligere rapportene, der en nå forsøkte å forklare økningen i voldtekter ut fra at kvinner har blitt «mer promiskuøse» og derav dempe fokuset på gjerningsmennene. Oslopolitiets rapport endret da også navn til «Voldtekt i den globale byen – endringer i voldtekt og seksualkultur i Oslo» (Oslopolitiet 2011).¹⁰

Voldsforskerne i Oslopolitiet fikk imidlertid, i samme intervju, svar på tiltale fra den tidligere lederen av Pressens Faglige Utvalg (PFU), Hilde Haugsgjerd, som kritiserte dem for å blande kortene:

«Forskernes kritikk oppfatter jeg som ideologisk og politisk basert, ikke forskningsbasert.»

Berøringsangst for egen forskning påpekte også forfatter og journalist Jon Hustad:

«Forskerne vil ikke si det alle andre ser. Deres poeng er altså at folk kommer fra forskjellige steder? Vi vet at det er en grotesk overrepresentasjon av voldtektsmenn fra tredje verden og at dette har med kultur å gjøre. Forskerne burde studere hvor jentene risikerer mest ved å gå utfordrende kledd, Tromsø eller Mogadishu. Mediene har et samfunnsansvar for å fortelle om dette.»

Utfordringen her, som med så mange andre tema som omfatter overrepresentasjon av innvandrere, er at fakta enten prøves å forties eller fordekkes i frykt for at det skal føre til stigmatisering, fremmedfrykt eller lignende.

Problemet er bare at det *samtidig* etterlyses mer innsikt om overgriperne, slik som også voldsforskerne gjør i intervjuet i Journalisten.no. Der påpeker de at «samfunnet vet rett og slett for lite om sammenhengen til å trekke konklusjoner».

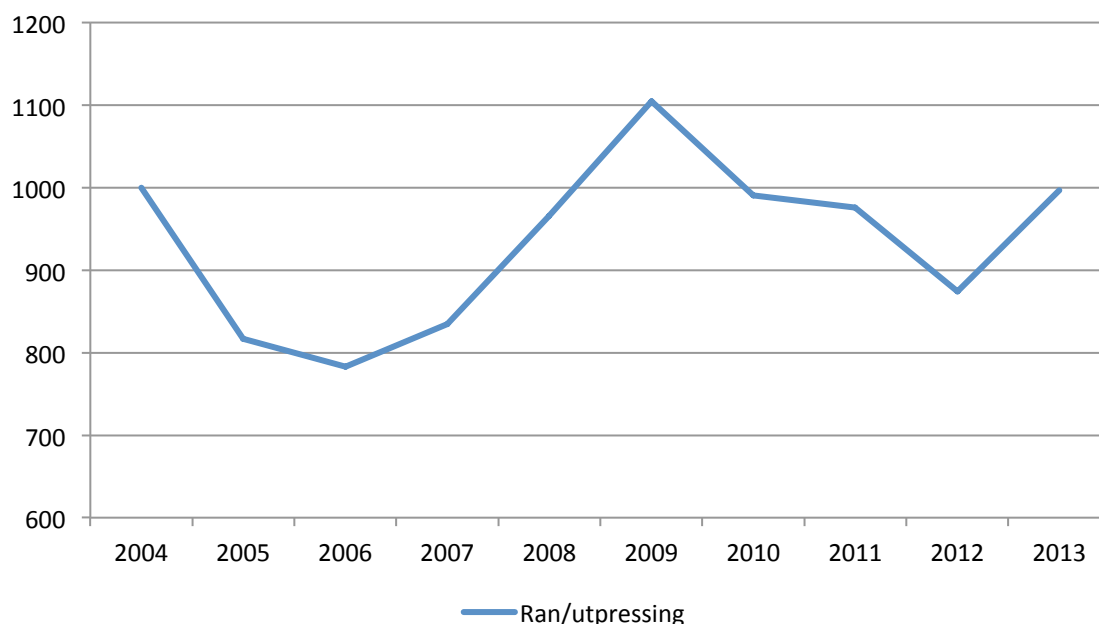
I så fall bør ikke innvandrerbakgrunn (eller kanskje mer presist sagt i denne sammenheng: kulturbakgrunn) i utgangspunktet diskvalifiseres som aktuell forklaringsvariabel. En annen tilnærming hadde selvsagt vært å finne eventuelt enda flere detaljerte likhetstrekk.

2.1.4 Ran/utpressing versus grove tyverier

Innen lovbruddskategorien ran/utpressing har det ikke vært noen (klar) økning i tidsperioden fra 2004-2013, selv om 2013 hadde noe høyere antall enn de tre forutgående år.

⁹ Journalisten 25.november 2011 <http://www.journalisten.no/node/36261>

¹⁰ https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/oslo/Vedlegg_1309.pdf

Figur 6 Utvikling i antall anmeldte ran/utpressing i Oslo, 2004-2013.
Kilde: Oslopolitiet

Fra 2009 til 2012 var det en nedgang i antall registrerte ran i Oslo. Om denne statistikken fortalte hele sannheten, ville det vært positivt, spesielt med tanke på at Oslos befolkning har vokst sterkt i samme periode.

Men bildet blir et annet når vi leser statistikken i lys av den såkalte ransbølgen i Oslo, hvor vi i en periode nesten daglig leste om grove ran.¹¹ Og igjen har det vært et gjennomgående mønster at gjerningsmennene nesten uten unntak har hatt innvandrerbakgrunn, mens ofrene stort sett har norsk bakgrunn.

Kriminologen Nicolay B. Johansen hevdet i media at det ikke var en ransbølge, men tvert imot Oslo sin «normaltilstand».¹² Ut fra den statistikken som vi har vist til her, har han kanskje rett i at det ikke var en ransbølge, hvis da ikke økningen i 2013 nettopp kan tilskrives det.

For øvrig finnes det noen historiske enkelttall fra Oslo kommunes statistiske årbok som avslører at omfanget av ran var langt lavere i Oslo på 1980- og 90-tallet enn i dag. I 1980 ble det eksempelvis registrert 291 tilfeller av anmeldte ran og utpressing, mens det i 1990 ble registrert 707 tilfeller. I tiårsperioden 2004-2013 ligger gjennomsnittet på 935 per år.

¹¹ Se for eksempel omtale i NRK 26.oktober 2013 <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/ransbolge-i-oslo-1.11320499>

¹² Osloby.no 23.november 2013 <http://www.osloby.no/nyheter/krim/Forsker-Ingen-ransbolge-7383333.html#.Ur13gtLuIUM>.

I tillegg tillater vi oss å håpe at det ikke er en del av normaltilstanden i Oslo med nesten daglige voldelig ran, slik som vi så spesielt høsten 2013. Dersom dette er å betrakte som Oslos normaltilstand, er tilstanden etter vår vurdering uakseptabel.

Men likevel gjenstår noen spørsmål: hvordan er de ulike typene ran kategorisert? Er statistikkgruppen for ran entydig og likeartet?

Kategorisering

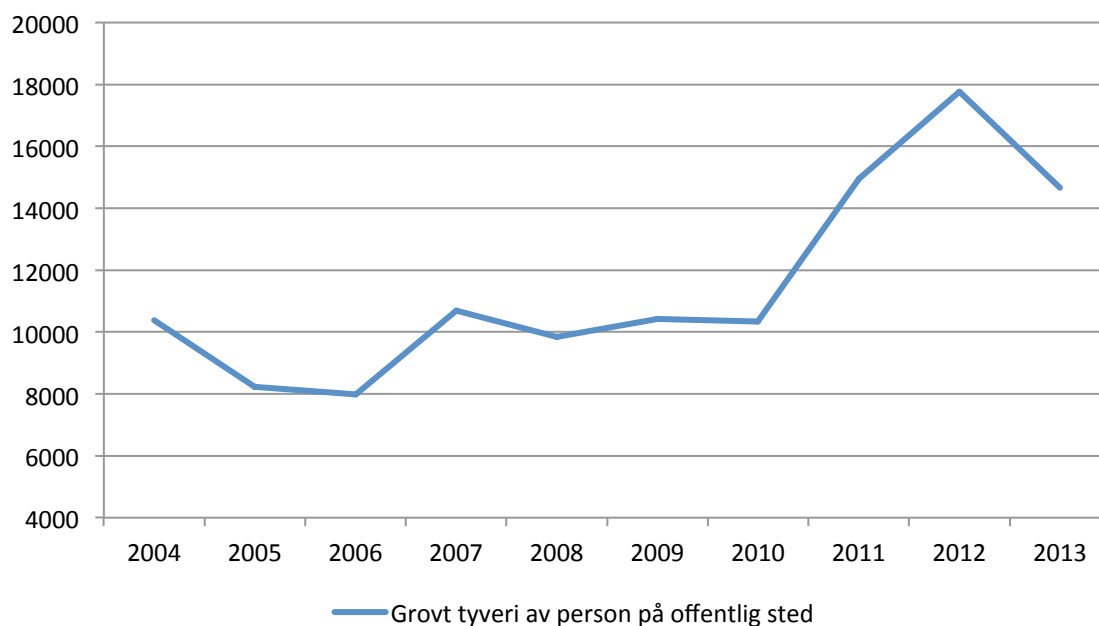
Det er ikke helt enkelt å forstå hva som ligger bak politiets kategoriseringer. For eksempel under tyverier skiller de mellom «simple tyverier» og «grove tyverier», som langt på vei består av de samme typene tyverier, men med skillet simpelt eller grovt. Den absolutte største undergruppen innenfor grove tyverier er «grovt tyveri fra person på offentlig sted» (som utgjorde i overkant av 72 prosent av samtlige grove tyverier både i 2012 og 2013).

Når det gjelder ran/utpressing publiseres dette med seks underkategorier. Det er ran, grovt ran, bank/post/verditransport, drosjeran, ran fra forretning/kiosk og grovt ran fra forretning/kiosk. Den høyeste undergruppen er «ran» (som utgjorde 74 prosent i 2012 og 79 prosent 2013 av samtlige ran/utpressing), deretter følger «grovt ran».

Men hva som skiller «grovt tyveri fra person på offentlig sted» fra «ran» og/eller «grovt ran», er ikke godt å si. For eksempel omtaler politiet selv grovt ran som «grove personran» i sine årsmeldinger.

Det ser således ut til å være en betydelig gråsoner mellom kategoriene «ran» og «grove tyverier». Vi tolker det slik at tyverier av for eksempel mobiltelefoner uten vold eller trussel ofte blir kategorisert som grove tyverier (lommetyveri), mens dersom noen blir frastjålet en mobiltelefon og det blir truet med eller utøvd vold blir dette ofte kategorisert som ran.

I løpet av perioden 2004-2013 har det vært en betydelig økning i grovt tyveri fra person på offentlig sted, men med en markert nedgang i 2013, jamfør figur under.

Figur 7 Utvikling i antall anmeldte grovt tyveri av person på offentlig sted i Oslo, 2004-2013.
Kilde: Oslopolitiet

Antall grove tyverier fra personer på offentlig sted i Oslo økte med over 70 prosent på to år, fra 10 300 i 2010 til 17 800 i 2012. Dette gjør den tilsynelatende stabile ranskurven i Oslo mindre imponerende, samtidig som tallene fikk Oslopolitiet til å reagere. Oslo politidistrikt opprettet en egen innsatsgruppe på dette området som har vært i virksomhet siden ultimo 2012. Politiet mener at denne gruppen er forklaringen på den markante nedgangen i 2013. Men selv i 2013 ligger nivået godt over perioden 2004-2010, med i underkan av 14 700 i 2013 mot i underkant av 9 700 i gjennomsnitt i 2004-2010.

3 Sammenlignet med andre storbyer

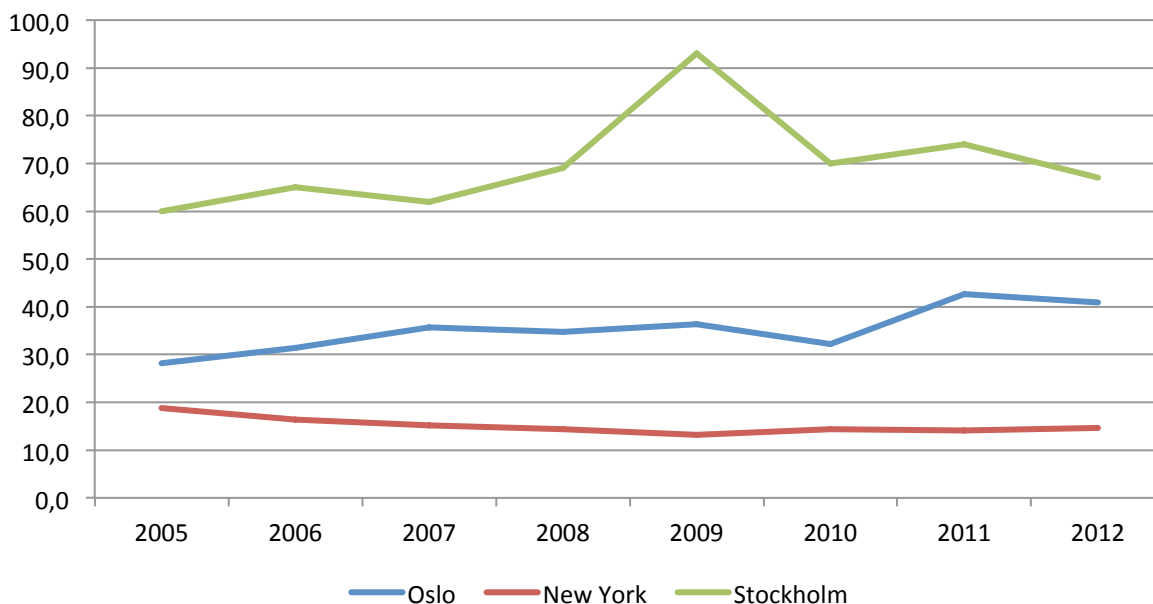
Hvordan er utviklingen og forekomsten av for eksempel voldtekter og ran i Oslo sammenliknet med andre storbyer?

Det er vanskelig å sammenlikne kriminalstatistikk mellom ulike land. Dette fordi det ofte benyttes ulike definisjoner i ulike land. Likevel kan statistikk som viser antall anmeldte tilfeller innen relativt likeartede lovbruddsgrupper, slik som for eksempel voldtekter og ran, gi en pekepinn eller indikasjon på kriminalitetsnivået i Oslo sammenliknet med andre storbyer.

Kriminalstatistikk for Stockholm er tilgjengelig via det svenske statistikkbyrået Brå, og fra USA er slik statistikk tilgjengelig via for eksempel offentlige kilder som FBI. Kriminalstatistikk fra SSB er som nevnt dessverre i liten grad tilrettelagt med lange tidsserier for Oslo. Derfor må vi basere oss på våre tidligere omtalte tall fra Oslopolitiet.

3.1 Anmeldte voldtekter

I figur 5 viser vi utviklingen i antall anmeldte voldtekter per 100 000 innbygger i henholdsvis Oslo, Stockholm og New York i perioden 2005-2012.¹³

Figur 8 Utvikling i antall anmeldte voldtekter og voldtektforsøk i Oslo, Stockholm og New York per 100 000 innbygger, 2005-2012. Kilder: Brå, SSB og FBI

¹³ Her har vi bare sammenlignbare tall frem til 2012.

Når vi ser etter trender i utviklingen skiller Oslo seg ut ved å ha den klart største økningen.

Antall anmeldte voldtekter per innbygger har i Oslo økt med hele 46 prosent i løpet av de syv årene fra 2005-2012. I Stockholm var det en markant økning i anmeldte voldtekter frem til 2009, deretter har antallet blitt redusert. I perioden fra 2005-2012 sett under ett var det en økning i antall anmeldte voldtekter på 12 prosent. Ellers skiller Stockholm seg ut ved å ha store svingninger i forekomsten av voldtekter fra år til år. Det har etter all sannsynlighet sammenheng med at Sverige ser ut til å ha en vid definisjon av voldtekt (som også omfatter grov seksuell trakassering).

Ellers utmerker New York seg ved å ha den klart mest gunstige utviklingen.

Antall voldtekter og voldtektsforsøk per 100 000 innbygger ble redusert med 22 prosent i New York i perioden 2005-2012. Nedgangen var størst frem til 2009, deretter har det vært liten nedgang.

Statistikken fra New York viser at byen har hatt en svært stor nedgang i kriminaliteten over lang tid. Fra 1990 til 2012 er antall voldtekter per innbygger i New York halvert fra 30 til 15 per 100 000 innbygger. Som nevnt finnes ikke tilsvarende lange tidsserier for Oslo og Stockholm.

Oslo versus New York

Tallene for voldtektsforsøk ser ut til å være definert på en likeartet måte i USA og Norge, men tallene for voldtekt i USA ser i noen tilfeller ut til å være noe videre definert enn de norske voldtektstallene. I USA blir for eksempel seksuelle overgrep begått av en i familien kategorisert som voldtekt og ikke som seksuelt overgrep eller incest.¹⁴ Dette bidrar isolert sett til å trekke opp antall lovbrudd i USA som blir klassifisert som voldtekter. En sammenlikning av antall voldtekter i kriminalstatistikken fra Oslopolitiet og fra politiet i New York vil likevel kunne gi en indikasjon på nivået av voldtekter per innbygger.

I 2012 var det registrert 40,9 voldtekter og voldtektsforsøk per 100 000 innbygger i Oslo. Tilsvarende tall for New York var 14,6. Voldtektsraten i Oslo ser altså ut til å være nesten tre ganger så høy som i USAs største by New York.

¹⁴ Forcible rape, as defined in the FBI's Uniform Crime Reporting (UCR) Program, is the carnal knowledge of a female forcibly and against her will. Attempts or assaults to commit rape by force or threat of force are also included; however, statutory rape (without force) and other sex offenses are excluded. The UCR Program counts one offense for each female victim of a forcible rape, attempted forcible rape, or assault with intent to rape, regardless of the victim's age. A rape by force involving a female victim and a familial offender is counted as a forcible rape and not an act of incest. <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2012/crime-in-the-u.s.-2012/violent-crime/rape>

Når tallene i Oslo er så mye høyere enn i New York regner vi det som sannsynlig at også den faktiske forekomsten av voldtekter per innbygger er høyere i Oslo enn i New York. Dette er etter vår oppfatning et oppsiktsvekkende funn.

Stockholm

I Stockholm er voldtektsraten enda høyere enn i Oslo med 67 voldtekter per 100 000 innbygger i 2012, etter en nedgang fra hele 93 i 2009.

Den svenske voldtektsdefinisjonen ser imidlertid ut til å være enda bredere enn den norske. Fra og med 2005 ble definisjonen utvidet til også å omfatte «lovbruddsgrupper som tidligere ble klassifisert som seksuell utnytting».¹⁵ Det er derfor vanskelig å sammenlikne den svenske voldtektsraten direkte med nivået i Norge og New York. Samtidig lå også voldtektsraten før 2005 i Stockholm langt over nivået i både Oslo og New York. I 2004 var for eksempel voldtektsraten i Stockholm 41, mens tilsvarende tall i Oslo og New York var henholdsvis 29 og 19.

Etter vår oppfatning er det dypt urovekkende at de to hovedstedene i de skandinaviske landene Norge og Sverige ser ut til å ha høyere voldtektsrater enn USAs største by New York.

3.2 Ransrate

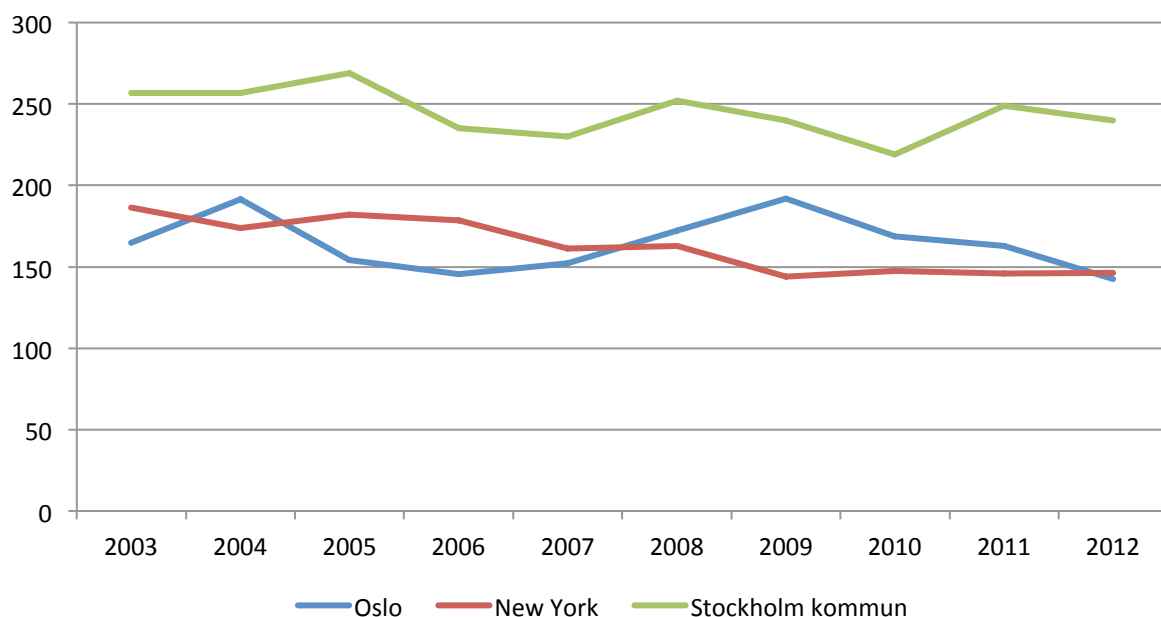
Lovbruddsgruppen ran er en annen relativt likeartet lovbruddsgruppe som trolig er velegnet i forhold til internasjonale sammenlikninger. Sammenlikningen av tall for anmeldte ran per 100 000 innbyggere i Oslo, Stockholm og New York viser nok et overraskende resultat.

Tallene avdekker at Oslo har en like høy ransrate som New York. I 2012 var ransraten i Oslo 143, mens den var 146 i New York. I årene 2009-2011 var ransraten i Oslo klart høyere enn nivået i New York (jamfør figur under).

Igjen ser vi at Stockholm ligger langt over nivået i både Oslo og New York, med en ransrate på hele 240 per 100 000 innbygger i 2012. Dette er nesten 70 prosent høyere enn i Oslo og New York.

I tillegg avdekker tallene at New York har hatt en mer gunstig utvikling enn både Oslo og Stockholm ved at ransraten har gått ned med 21 prosent i perioden 2003-2012, mens antall ran har vært mer stabilt i Oslo og Stockholm.

¹⁵ Brå:2013 <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>

Figur 9 Utviklingen i antall anmeldte ran i Oslo, Stockholm og New York per 100 000 innbygger, 2003-2012. Kilder: Brå, SSB og FBI

Som vi har sett ser det ut til at New York har hatt en mer positiv utvikling i alvorlig kriminalitet som ran og voldtekter enn både Oslo og Stockholm. Det er oppsiktsvekkende hvis New York har lavere rans- og voldtektsrater enn Oslo og Stockholm. I så fall ser det ut til at kvinner har mindre risiko for å bli utsatt for vold i USAs største by enn i de langt mindre hovedstedene Oslo og Stockholm.

Hva har skjedd i New York som kan bidra til å forklare årsakene til nedgangen i denne form for kriminalitet? Dette bør etter vår vurdering gjøres til gjenstand for en større undersøkelse og mer grundige analyser som går ut over rammene for dette arbeidet. Likevel vil vi i neste punkt peke på noen mulige forskningsbaserte forklaringer.

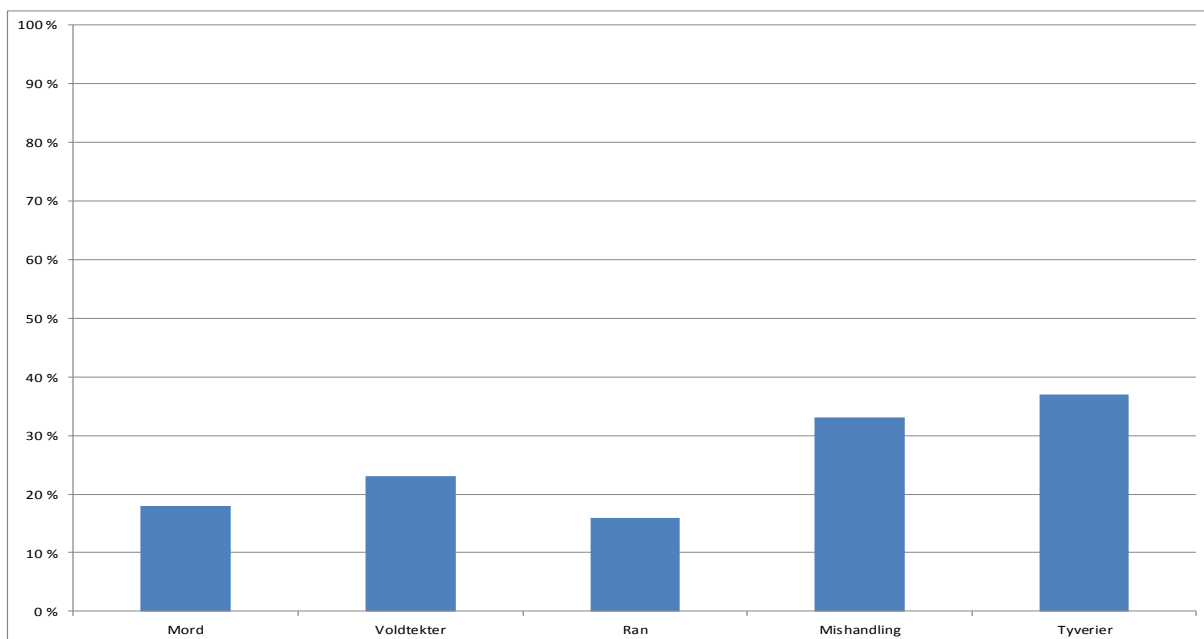
3.3 Kriminalitetsnedgang

En av de mest kjente kriminologene i USA, Franklin E. Zimring, har skrevet en bok som forsøker å forklare årsakene til den store nedgangen i kriminaliteten i New York.¹⁶

I boken (fra 2012) «The City That Became Safe, New York's Lessons for Urban Crime and Its Control», starter Berkelyprofessoren med å gjøre rede for det enorme omfanget på nedgangen i kriminalitet i New York de siste 20 årene.

¹⁶ Franklin E. Zimring er professor i rettsvitenskap og leder av Criminal Justice Research Program ved University of California, Berkeley.

Ifølge Zimring har trolig ingen by i noe vestlig land dokumentert en tilsvarende sterk nedgang i kriminaliteten over en så lang tidsperiode som New York. Mordraten i New York var i 2009 bare 18 prosent av nivået i 1990, mens ratene for voldtekter og ran i 2009 var 23 og 16 prosent av det de var i 1990, jamfør figur 7. Det betyr at antall voldtekter i New York er redusert med mer enn tre fjerdedeler, mens antall ran er redusert med mer enn fem seksdeler i løpet av de siste 20 årene. Dette er, som Zimring selv påpeker, en oppsiktsvekkende sterk reduksjon.

Figur 10 Anmeldte mord, voldtekter, ran, mishandling og tyverier i New York i 2009 i prosent av antall anmeldelser i 1990. Kilde: Zimring, 2012, figur 1.4

Hva er så, i følge Zimring, hovedårsaken til den sterke reduksjonen i voldskriminalitet i New York?

Bedre politi, ikke mer politi

Ifølge Zimring er bedre politi den eneste faktoren som beviselig har bidratt til å redusere kriminaliteten i New York. Han mener at bedre politimetoder, spesielt knyttet til å fjerne offentlige åpne narkotikamarkeder og såkalt «hot spot policing», er de viktigste faktorene som beviselig har ført til lavere kriminalitet i New York. «Hot spot policing» går ut på å konsentrere politiinnsatsen i de områdene av byen som har hyppigst forekomst av kriminalitet.

Teorien bak dette er at åpne narkotikamarkeder tiltrekker seg kriminelle og skaper ny narkotikarelatert kriminalitet inkludert voldskriminalitet. Derfor har politiet i New York i løpet av 90-tallet tatt i bruk en ny metodikk som innebærer kontinuerlig overvåking av områder hvor narkotika omsettes åpent, og det føres aggressivt politiarbeid med hyppige bruk av ransakinger og arrestasjoner på steder hvor narkotika omsettes. Ett av delmålene med dette arbeidet har vært å få våpen

bort fra gata, da gjennom hyppige kontroller og ransakinger av mistenkelige personer.

Zimring mener også at aktivt bruk av det nye statistikkssystemet CompStat i politiarbeidet kan ha hatt en effekt. Dette fordi det målretter politiets ressursbruk mot de kriminelle «hotspotene» i byen.

CompStat prosessen er styrt av fire prinsipper, som er oppsummert som følgende:¹⁷

a) Accurate and timely intelligence: «Know what is happening»

In this context, crime intelligence relies on data primarily from official sources, such as calls for service, crime, and arrest data. This data should be accurate and available as close to real-time as possible. This crime and disorder data is used to produce crime maps, trends, and other analysis products. Subsequently, command staff uses these information products to identify crime problems to be addressed.

b) Effective tactics: «Have a plan»

Relying on past successes and appropriate resources, command staff and officers plan tactics that will respond fully to the identified problem. These tactics may include law enforcement, government, and community partners at the local, state, and federal levels. A CompStat meeting provides a collective process for developing tactics as well as accountability for developing these tactics.

c) Rapid deployment: «Do it quickly»

Contrary to the reactive policing model, the CompStat model strives to deploy resources to where there is a crime problem now, as a means of heading off the problem before it continues or escalates. As such, the tactics should be deployed in a timely manner.

d) Relentless follow-up and assessment: «If it works, do more. If not, do something else»

The CompStat meeting provides the forum to «check-in» on the success of current and past strategies in addressing identified problems. Problem-focused strategies are normally judged a success by a reduction in or absence of the initial crime problem. This success or lack thereof, provides knowledge of how to improve current and future planning and deployment of resources.

Det synes å være en faglig enighet om at CompStat har bidratt til synkende kriminalitet og økt livskvalitet i New York, men det er mer usikkert om flere

¹⁷ Presentasjon gitt av University of Maryland http://www.compstat.umd.edu/what_is_cs.php

politifolk har noen betydning. I de siste årene har det visstnok vært en nedgang i antall politi per innbygger i New York. Det kan altså se ut til at det ikke er antall politifolk som har størst betydning, men hvordan en bruker den politiressursen en faktisk har.

For øvrig mener Zimring at økt bruk av fengselsstraff ikke har hatt noen effekt i New York. Antall innsatte i fengsler i New York er blitt redusert med om lag 20 000 personer i tiårsperioden etter 1996.

Avslutningsvis sier Zimring at alle byer som har problemer med åpne narkotikamarkeder og der kriminaliteten er konsentrert til visse byområder, kan ha noe å lære av New York sine erfaringer.

Det sentrale spørsmålet er: Hva kan bidra til å forklare årsaken til økningen i noen typer av voldskriminalitet, spesielt økningen i voldtekter, de siste tiårene?

4 Kriminalitetsutvikling

I «Vendepunkt - Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011», fikk Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i oppdrag å gjennomføre en landsomfattende omfangsstudie av vold mot barn og voksne i nære relasjoner og seksuelle overgrep.¹⁸ Videre ble det i Stortingsmelding 15 (2012-2013) «Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve», slått fast at det er behov for mer kunnskap om omfanget av vold i nære relasjoner i Norge.¹⁹

Omfangsundersøkelsen fra NKVTS, «Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv», publisert i april 2014, er basert på telefonintervju hvor 4 527 personer, herav 2 435 kvinner og 2 092 menn, deltok.²⁰

Undersøkelsen avdekket at forekomsten av voldtekt noen gang i løpet av livet var 9,4 prosent for kvinner og 1,1 prosent hos menn. For om lag halvparten av kvinnene skjedde voldtekten før fylte 18 år. Det var ingen indikasjoner på at voldtekt mot unge kvinner har gått ned over tid. Like mange yngre som eldre kvinner rapporterte voldtekt før fylte 18 år.

Innledningsvis i rapporten påpeker NKVTS følgende:

«Vold og seksuelle overgrep er betydelige samfunnsproblem i Norge. Å utsettes for slike hendelser kan medføre en vesentlig forringelse av helse og livskvalitet for de som rammes. Å bekjempe vold og seksuelle overgrep er derfor en viktig samfunnsoppgave. Dette krever god kunnskap både om hvor utbredt volden er i samfunnet, om hvem som rammes, og om overgrepene konsekvenser. Kunnskap om forekomst av vold og overgrep kan også medvirke til å synliggjøre volden, og understreker dermed viktigheten i at det iverksettes nødvendige tiltak.

Selv om vold og seksuelle overgrep oppfattes som et stort samfunnsproblem, er vår kunnskap om omfanget av vold og overgrep generelt, og vold og overgrep i nære relasjoner spesielt, mangelfull. Forekomst og konsekvenser av fysisk vold gjennom livsløpet har i liten grad blitt undersøkt i representative befolkningsutvalg i Norge, og vi har få undersøkelser om forekomst og konsekvenser av seksuelle overgrep.»

¹⁸ Justis- og beredskapsdepartementet, 2007

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2007/vendepunkt---handlingsplan-mot-vold-i-na.html?id=500470

¹⁹ Justis- og beredskapsdepartementet

<http://www.regjeringen.no/pages/38254171/PDFS/STM201220130015000DDDPDFS.pdf>

²⁰ Rapporten fra NKVTS:

http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Vold_og_voldtekt_i_Norge.pdf#search=Vold%20og%20voldtekt%20i%20Norge

Utvilsomt er dette et område hvor vi mangler mye kunnskap, noe som også innebærer at det i handlingsplanen mot vold i nære relasjoner for 2014-2017 («Et liv uten vold») er tatt til ordet for at omfangsundersøkelser skal gjennomføres hvert femte år.²¹

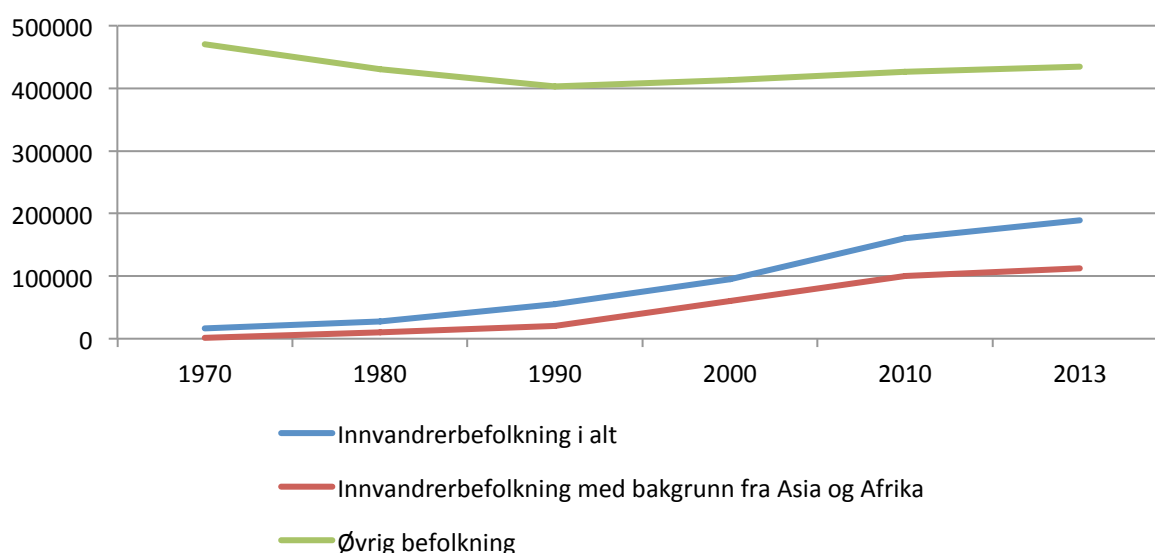
Men det er en faktor som sjelden tas opp når vi snakker om kriminalitet, og det er at Norge de siste årene har gjennomgått en omfattende befolkningsendring gjennom svært høy innvandring. Bare å antyde noe slikt kan innebære at en blir beskyldt for å være innvandringskritisk, heller enn at realitetene undersøkes nærmere (jamfør CompStat-modellens grunnleggende prinsipper i kap.3.3).

4.1 Befolkningsendring

Det enkeltforholdet som i størst grad har endret Oslos befolkning, og som samtidig trolig har hatt effekt i forhold til kriminaliteten, er den svært sterke veksten i Oslo sin innvandrerbefolkning.

Fra 1970 til 2013 er Oslos innvandrerbefolkning (innvandrere og etterkommere) nesten 12 doblet, fra 16 500 i 1970 til over 190 000 personer i 2013. Oslos innvandrerbefolkning med bakgrunn fra Asia og Afrika er nesten 100 doblet, fra 1 400 personer i 1970 til 112 000 personer i 2013.

Samtidig har den øvrig befolkning i Oslo blitt redusert fra 471 000 personer i 1970 til 435 000 personer i 2013.²²

Figur 11 Utviklingen i antall personer fra innvandrerbefolkningen og øvrig befolkning i Oslo 1970-2013. Kilde: SSB

²¹ Justis- og beredskapsdepartementet, 2013
http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2013/et-liv-uten-vold.html?id=733697

²² Øvrig befolkning rommer alt uten innvandrere og etterkommere (1. og 2. generasjon).

Veksten i innvandrerbefolkningen har vært spesielt sterk i absolutte tall de siste ti årene. Det er trolig svært få vestlige hovedsteder som har gjennomgått en tilsvarende omfattende endring i sin befolkningssammensetning som Oslo de siste årene.

I tillegg er det kjent at det finnes mange ulovlige innvandrere i Norge, altså personer som er her uten lovlig opphold, og mange av disse er heller ikke registrert i Norge (grunnet åpne grenser). SSB anslo i 2006 at det var 18 200 ulovlige innvandrere i Norge, med en usikkerhetsmargin mellom 10 500 og 31 900. I en masteravhandling fra Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og retts sosiologi, av Pål I. S. Johannessen, med tittelen «En kvalitativ studie av Oslos politidistrikts operative innsats mot irregulære migranter og kriminalitet» (2013), heter det at det er vanskelig å tenke seg at SSBs estimat holder mål i dag. En av informantene i politiet til denne avhandlingen angir et uoffisielt og personlig estimat på 40 000 personer, og det kun i Oslo. Uansett hva som er det riktige tallet, er det ikke tvil om at det handler om «mange», og politiet har da også avdekket at mange av disse er involvert i kriminalitet i Oslo.²³

Likevel finnes det, så vidt vi kjenner til, ingen forskning eller analyser om hvilken effekt denne betydelige befolkningsendringen har hatt for kriminalitetsutviklingen i Oslo. Dette også til tross for at SSB forventer at befolkningsutviklingen vil fortsette frem til år 2040. Da vil den innvandrerrelaterte befolkningen kunne utgjøre et flertall på 56 prosent av Oslos befolkning, hvorav tre av fire vil ha ikke-vestlig bakgrunn, hvilket kan ha betydning. For det bør være velkjent både for forskere og politikere at innvandrere spesielt fra land i Afrika og Asia har svært høye kriminalitetsrater, og med den sterke veksten av østeuropeere i Norge (hvor mange kommer fra land med høy kriminalitetsrate) er det lite som tyder på at kriminalitetsratene vil reduseres av seg selv.

Vi presiserer at vi med dette *ikke* sier at alle innvandrere fra overnevnte land er (potensielle) kriminelle, men at vi for grupper generelt kan snakke om en annen holdning til kriminalitet ut fra kulturbakgrunn og/eller erfaring.

I denne sammenheng kan det være på sin plass med et eksempel fra Paul Colliers siste bok «Exodus: Immigration and Multiculturalism in the 21st Century».²⁴ Collier er professor i økonomi og offentlig politikk og direktør ved Centre for the Study of African Economies ved Oxford University. Collier startet med boken ut fra en bekymring om hvordan migrasjon påvirker utvandringslandene. Han bemerker at hans innfallsvinkel ikke er så underlig, da han har brukt hele sitt yrkesaktive liv på å studere fattige samfunn, men at perspektivet gradvis har utvidet seg til å

²³

https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/38360/Masteroppgave_Rsos5001_Pl_Johannessen.pdf?sequence=1

²⁴ Vi har gitt en mer fyldig presentasjon av Colliers bok i vår rapport «Segregering, mangfold og integrering» (N-3-2014) i kap.4.4: <http://www.rights.no/wp-content/uploads/2014/06/Groruddalen.pdf>

omfatte konsekvenser av migrasjon, og da både for utvandrings- og innvandringslandene.

Væpnet politi eller ikke

Collier viser til de uuttalte normene for samhandling og sjenerøsitet i et land vil gradvis bli undergravd med en rask innvadrings, kombinert med multikulturalisme. I denne sammenheng viser han til at Storbritannia, som Norge (til tross for den pågående debatten om å væpne politiet, som visstnok ikke har flertall i Stortinget), har en ubevæpnet politistyrke. Sjeldenheten av denne praksisen bør fortelle oss at den er skjør. Den hviler ifølge Collier på en overenskomst mellom kriminelle og politiet: I møte med ubevæpnede politi bør også kriminelle være ubevæpnet. Individuelle kriminelle ville således fått en fordel av å bevæpne seg, men for at overenskomsten skal forbli i likevekt avhenger den av et usannsynlig mønster av kollektiv atferd blant kriminelle, eller som Collier sier, «en bisarr kode av anstendighet blant skurkene». Denne svært attraktive overenskomsten er nå truet. En av grunnene er at kriminelle i enkelte diaspora har brakt med seg helt andre regler. Jamaica har en mordrate som er 50 ganger høyere enn Storbritannia og kriminelle har en inngrodd pistolkultur. Somalia har hatt krigføring i en generasjon, så deres kriminelle er blitt sosialisert inn i ekstrem vold. En tilstrekkelig høy andel av jamaikanske og somaliske kriminelle i Storbritannia vil kunne endre atferden til den opprinnelige befolkningens kriminelle, for hvorfor følge en personlig ufordelaktig overenskomst om mange andre bryter den samme overenskomsten? På terskelen til et slikt voldssamfunn ville en ubevæpnet politistyrke realitetsorientert seg (de ville ha bevæpnet seg) og samfunnet ville miste noe en ønsket å verne. Vurdert etter vanskelighetsgraden som andre samfunn har hatt i å etablere slike overenskomster, er det sannsynlig at når det først er mistet, vil det ytterst sjeldent kunne bli reetablert.

Collier påpeker også at et av hovedproblemene med det han selv omtaler som «masseinnvandring fra fjernekulturelle land», som oftest har med seg det han kaller «dysfunksjonelle sosiale samfunnsmodeller». Det kan, ifølge Collier, få store negative konsekvenser for den sosiale bærekraften i det vestlige landet de kommer til. Dette fordi innvandreres dysfunksjonelle sosiale modeller og normer kan bidra til å underminere den sosiale tilliten og sammenhengskraften i befolkningen i deres nye hjemland.

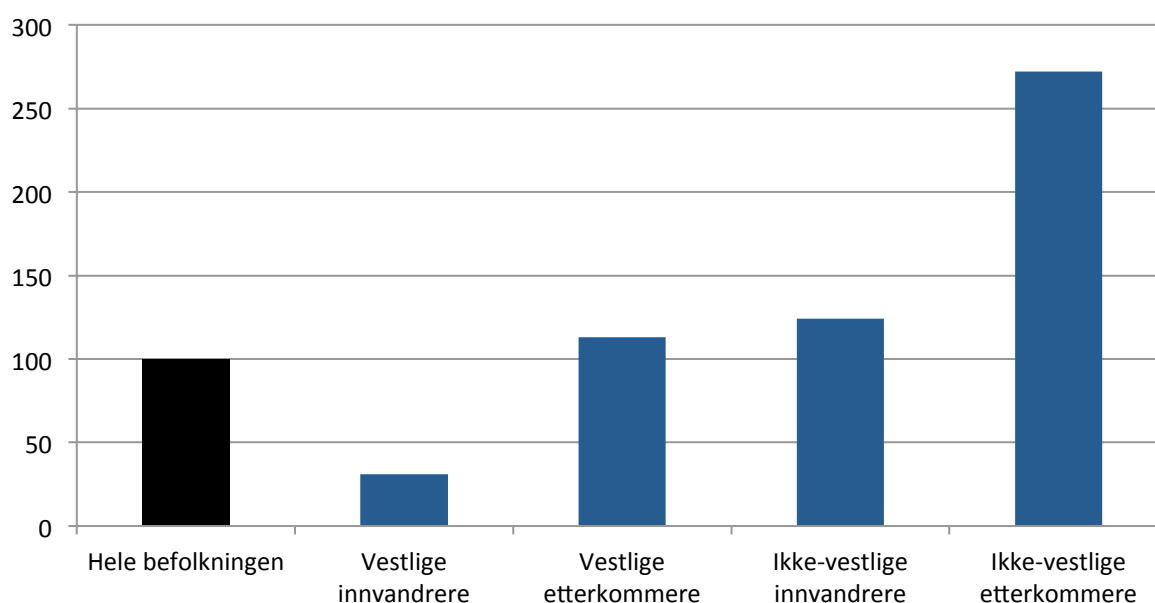
Han viser til at det har tatt 10-talls generasjoner med hard kamp og arbeid for å bygge de velfungerende sosiale modellene som befolkningen i Vest-Europa i dag nyter godt av. Videre peker han på at potensialet for masseinnvandring fra ikke-vestlige land er svært stort. Hele 40 prosent av befolkningen i ikke-vestlige land svarer i undersøkelser at de ønsker å emigrere til et vestlig land, dersom de hadde hatt muligheten. Den liberale Oxfordprofessoren er derfor tilhenger av strengere innvandringskontroll, et tema han mener vestlige akademikere og politikere fullstendig har oversett. Slike kontroller er etisk nødvendige og en demokratisk rettighet for den opprinnelige befolkningen, hevder Collier.

4.2 Kriminaliteten blant innvandrere sammenliknet med øvrig befolkning

Danmarks statistikk (DST) lager hvert år en analyse over innvandrere og kriminalitet i en samlepublikasjon om innvandring.²⁵ Publikasjonen viser flere foruroligende forhold, som i liten grad er omtalt i norsk media.

Statistikken fra Danmark viser at innvandrere, og spesielt etterkommere (danskfødte med innvandrerforeldre) fra ikke-vestlige land, har en langt høyere kriminalitetsrate enn den øvrige befolkningen. Overhyppighetene til ikke-vestlige er spesielt stor for grov kriminalitet som vold.

Blant siktede menn for voldslovbrudd i Danmark i 2012 var kriminalitetsindeksen for innvandrere fra ikke-vestlige land 113, mens den var hele 272 for ikke-vestlige etterkommere. Indeksen for hele befolkningen var på 100. Det er da korrigert for effekten av alder og sosioøkonomisk bakgrunn.

Figur 12 Kriminalitetsindeks for siktede for voldsforbrytelser i Danmark i 2012, korrigert for alder og sosioøkonomisk bakgrunn. Hele befolkningen = 100. Kilde: DST

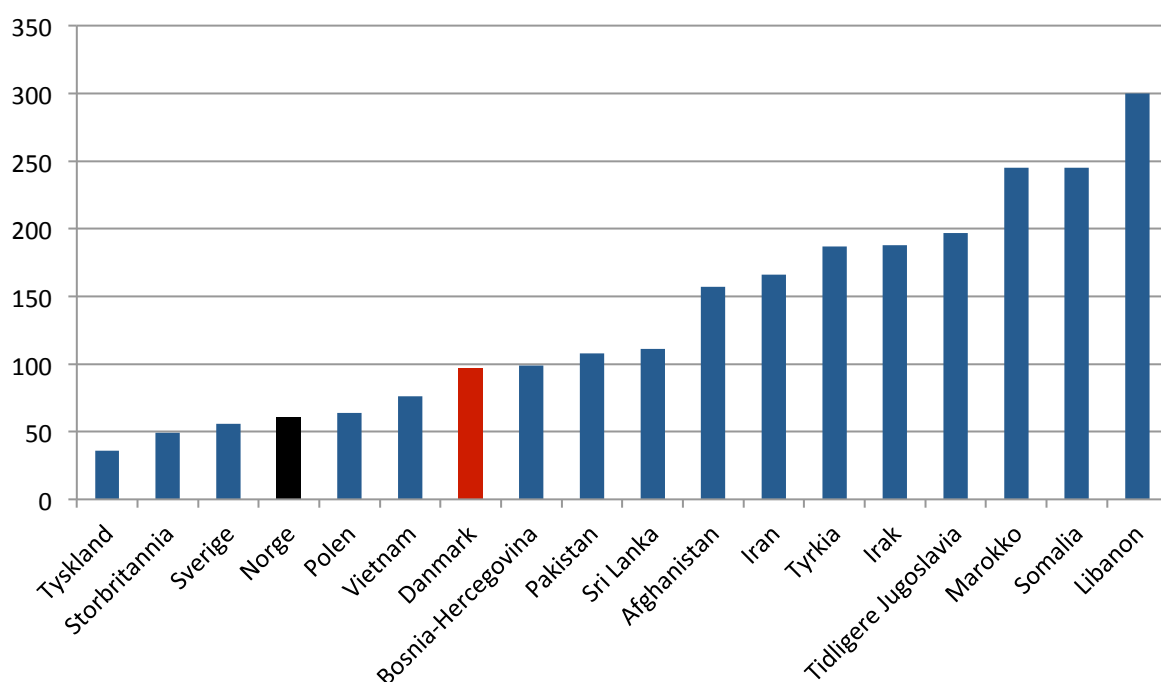
Ikke-vestlige etterkommere har altså en overhyppighet innen voldskriminalitet på hele 172 prosent sammenliknet med befolkningen i alt. Det betyr at de har en voldsrate som er nesten tre ganger så høy som for den øvrige befolkningen. I tillegg er ikke-vestlige etterkommere mer enn dobbelt så kriminelle som foreldregenerasjonen.

²⁵ Danmarks statistikk 2013, «Innvandrere i Danmark 2013»

Samtidig var vestlige innvandrere mindre kriminelle enn gjennomsnittet med en kriminalitetsrate på (bare) 31 for vold, mens gjennomsnittet for vestlige etterkommere var 113.

DST har også laget en oversikt over kriminalitetsraten fordelt etter landbakgrunn for innvandrerbefolkningen i alt, altså innvandrere og etterkommere slått sammen i en gruppe. Denne viser at det er enorme forskjeller i kriminalitetsforekomst mellom enkeltland. Innvandrere fra vestlige europeiske land har en lav kriminalitetsindeks. Tyskere, engelskmenn og svensker er minst voldskriminelle med en indeks på mellom 36 og 56, mens befolkningen med dansk bakgrunn har en rate på 97.

I andre enden av skalaen ligger innvandrere fra ikke-vestlige land, det vil si Afrika og Midt-Østen. Helt på topp ligger innvandrere fra Libanon med en indeks på 300, mens innvandrerbefolkningen fra Marokko og Somalia har en indeks for voldskriminalitet på 245. Det betyr at innvandrerbefolkningen fra for eksempel Marokko og Somalia har om lag fem ganger høyere voldsrater enn innvandrerbefolkningen fra Tyskland, England og Sverige. Også disse tallene er korrigert for alder og sosioøkonomisk bakgrunn.

Figur 13 Kriminalitetsindeks for siktede for voldsforbrytelser i Danmark i 2012 fordelt etter innvandrerbefolkningen fordelt etter enkeltland, korrigert for alder og sosioøkonomisk bakgrunn. Hele befolkningen = 100. Kilde: DST

4.3 Situasjonen i Norge

Det er liten grunn til å tro at Norge skiller seg vesentlig fra Danmark når det gjelder spesielt ikke-vestlige etterkommere sin overrepresentasjon innen voldskriminalitet. Dette er også bekreftet i en studie fra SSB av Skardhammer, Thorsen og Henriksen fra 2011 om «Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning».²⁶

Rapporten beskriver registrert kriminalitet og straff blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, sammenlignet med den øvrige befolkningen. SSB påpeker at det fra tidligere studier er dokumentert at innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken, men at det også er velkjent «at innvandrere har en annen sammensetning særlig når det gjelder alder, og for noen land også kjønn. Siden kriminalitet er sterkt knyttet til alder og kjønn er befolkningsstruktur trolig en viktig forklaring: At grupper med en høy andel unge menn er overrepresentert i kriminalstatistikken sammenlignet med grupper der det er en høy andel eldre kvinner, bør ikke overraske.»

Det kan være at vi ikke skal la oss overraske over dette, men det forklarer ikke hvorfor noen grupper etterkommere, altså norskfødte med innvandrerforeldre, følger et negativt mønster. SSB viser til at gruppen er såpass liten (etterkommerne er forholdsvis ung som gruppe), og at tallene dermed blir usikre. Men denne gruppen vokser. I 2006 var nær 10 000 etterkommere over 20 år, i 2013 var det over dobbelt så mange, se faksimile av tabell under fra SSB, sortert etter de største gruppene i 2013.²⁷

Tabell 1. Antall norskfødte med to innvandrerforeldre i 2006 og 2013, etter alder og landbakgrunn. Sortert etter største grupper i 2013

	Totalt 2006	0-5 år	6-12 år	13-19 år	20 år og over	Totalt 2013	0-5 år	6-12 år	13-19 år	20 år og over
Totalt	68 185	26 518	20 133	11 650	9 884	117 144	45 875	29 904	19 799	21 566
Pakistan	12 193	2 791	3 228	3 047	3 127	15 194	2 487	3 133	3 293	6 281
Somalia	4 303	2 809	1 274	210	10	9 102	4 876	2 912	1 094	220
Vietnam	6 088	1 849	2 165	1 490	584	7 929	1 578	2 150	2 158	2 043
Irak	3 582	2 787	720	68	7	7 653	3 744	3 143	690	76
Tyrkia	4 747	1 520	1 561	1 025	641	6 218	1 349	1 681	1 532	1 656
Polen	926	238	227	235	226	5 939	4 870	371	228	470
Sri Lanka	4 456	1 908	1 915	539	94	5 648	1 137	2 048	1 836	627
Kosovo	-	-	-	-	-	4 243	1 484	1 675	831	253
Marokko	2 613	913	765	532	403	3 616	880	999	781	956
Bosnia-Hercegovina	2 104	955	1 051	38	60	3 381	1 118	1 151	1 023	89
Iran	2 214	1 047	748	402	17	3 304	987	1 170	736	411
India	2 432	512	753	599	568	3 269	749	607	757	1 156
Afghanistan	583	446	105	32	-	2 254	1 513	607	102	32
Tyskland	865	437	115	69	244	2 158	1 230	511	117	300
Russland	538	455	56	10	17	2 142	1 435	629	53	25

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1 Faksimile av tabell fra SSB.

²⁶ SSB 2011/21 <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kriminalitet-og-straff-blant-innvandrere-og-ovrig-befolkning>

²⁷ Samfunnsspeilet 5/2013 <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/151663?ts=143715dbffo>

Ut fra tabellen over er det ikke vanskelig å beregne aldersutviklingen på de angitte gruppene fremover. Samtidig vet vi at det bor klart flest innvandrere og etterkommere i Oslo, både relativt og absolutt. Det var bosatt 151 700 innvandrere og 45 900 etterkommere i Oslo ved inngangen til 2014, som utgjør i overkant av 31 prosent av folketallet i hovedstaden. På landsbasis var antallet 633 110 innvandrere og 126 075 etterkommere, som utgjør i underkant av 15 prosent av befolkningen.

Videre påpeker SSB i rapporten om kriminalitetsstatistikk at det er «stor forskjell på innvandrere etter hvilket land de kommer fra både når det gjelder befolkningsstruktur og integrering, og det er også viktige forskjeller med hensyn på representasjon i kriminalstatistikken.» Det påpekes deretter at et «hovedformål med rapporten har vært å ta eksplisitt hensyn til forskjeller i befolkningsstruktur med hensyn på kjønns- og aldersfordeling, samt bostedsmønster og sysselsetting.»

Resultatene fra SSB må derimot kunne kalles nedslående:

«(Her viser vi at) innvandrere er generelt overrepresentert i forhold til øvrig befolkning, men også at det er vesentlig variasjon etter opprinnelsesland. Innvandrere fra enkelte land (for eksempel Kosovo, Somalia, Irak og Iran) har flere ganger høyere andel gjerningspersoner og/eller straffede, mens andre grupper (f.eks. India, Kina og Filippinene, samt de vestlige landene) er underrepresentert i kriminalstatistikkene. Selv om innvandrere generelt er overrepresentert bør det også nevnes at langt de fleste gjerningspersoner, straffede og fengslede er personer uten innvandringsbakgrunn.»

Akkurat sistnevnte, at antallet gjerningspersoner er flere, i antall, i majoritetsbefolkningen, bør vel heller ikke overraske.

Videre heter det i SSB-rapporten:

«Personer med to innvandrerforeldre er også vesentlig overrepresentert i kriminalstatistikkene. Dette er imidlertid en nokså liten befolkningsgruppe hvilket gir stor usikkerhet i tallene. Siden om lag 73 prosent er under kriminell lavalder (per 2008), er dette en gruppe som det vil være mer aktuelt å se nærmere på om noen år når flere har passert kriminell lavalder.»

Studien viste altså akkurat det samme som i Danmark, at spesielt ikke-vestlige innvandrere (fra noen grupper) er kraftig overrepresentert innen kriminalitet generelt, og voldskriminalitet spesielt. Og det til tross for at det i SSB-rapporten ble gjort et omfattende forsøk på å korrigere bort overrepresentativiteten ved å kontrollere for sosial bakgrunn. Men forskjellene vedvarte selv etter omfattende bakgrunnskorrigering, dog ble de noe redusert:

«(...) justeres tallene for befolkningsstruktur (alder og kjønn), bosted og sysselsetting. Overrepresentasjonen reduseres vesentlig når man justerer for befolkningsstrukturen – for enkelte grupper så mye som 45 prosent, men for

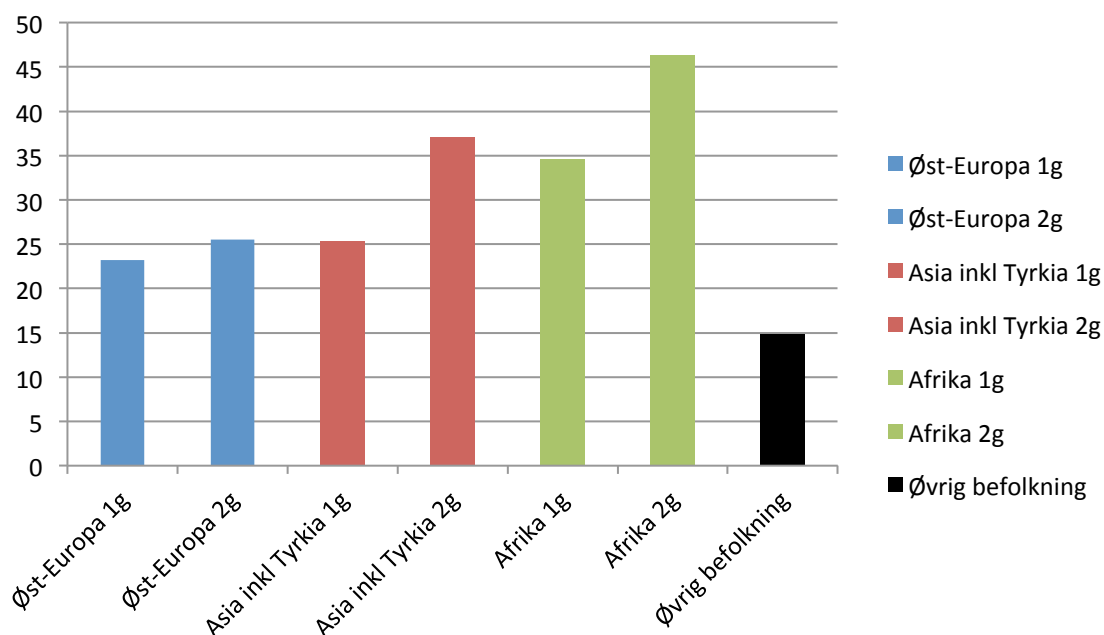
noen grupper består en stor overrepresentasjon. Effekten av befolkningsstruktur er størst for de gruppene som i utgangspunktet er mest overrepresentert. Bostedsmønster viser seg å ha liten eller ingen betydning for representasjonen i kriminalstatistikken. Sysselsetting har også bare en moderat betydning. Hovedresultatene er i stor grad tilsvarende for de største lovbruddsgruppene (vinning-, vold-, narkotika- og trafikklovbrudd). Resultatene er langt på vei like for både gjerningspersoner, straffede personer og nyinnsatte i fengsler.»

Funnene til SSB er som følgende for straffede, etter alder, innvandringskategori og verdensdel per 1 000 innbygger:

	I alt	15-17 år	18-20 år	21-24 år	25-29 år	30-39 år	40- år
I alt	15,7	21,5	46,9	36,2	27,0	19,3	8,0
Øvrig befolkning	14,8	20,1	46,1	35,3	27,0	18,8	7,4
Innvandrere	22,0	37,8	56,6	40,9	26,5	21,2	14,4
Norden	15,6	39,0	33,6	16,6	17,2	17,8	13,2
Øst-Europa	23,3	46,8	66,3	42,4	26,7	20,2	14,6
Vest-Europa	8,8	9,7	23,0	14,3	11,1	9,1	7,4
Asia inkl Tyrkia	25,3	37,1	61,2	47,7	28,1	23,5	16,8
Afrika	34,6	40,9	63,3	59,0	39,8	31,8	23,3
Sør- og Mellom-Amerika	24,3	27,8	34,3	39,1	33,1	25,5	17,8
Nord-Amerika	6,0	:	:	:	6,3	9,0	5,0
Oseania	8,1	:	:	:	:	9,2	9,8
Etterkommere	34,8	26,6	47,8	43,0	37,6	27,1	11,7
Norden	18,3	:	35,1	22,2	20,0	19,1	13,0
Øst-Europa	25,5	23,6	51,4	30,3	14,1	24,8	9,0
Vest-Europa og Nord-Amerika	19,9	:	27,8	26,2	31,7	20,0	13,3
Asia inkl Tyrkia	37,1	25,8	46,3	43,4	40,8	29,9	:
Afrika	46,3	36,5	50,7	61,3	52,1	35,5	:
Sør- og Mellom-Amerika	43,7	27,8	70,1	47,4	:	16,7	:

Tabell 2 Utdrag fra SSBs tabell i rapport 21/2011, s.78. Viser straffede etter alder, innvandringskategori og verdensdel, per 1 000 innbygger. Statistikkår 2009.

Sammenligner vi de samme tre største gruppene for straffede blant innvandrere (1.generasjon) og etterkommerne (2.generasjon), det vil si Asia inkl. Tyrkia (3 416 i 1.generasjon og 620 i 2.generasjon), Afrika (1 509 i 1.generasjon og 124 i 2.generasjon) og Øst-Europa (2 549 i 1.generasjon og 70 i 2.generasjon), fremkommer det at etterkommerne har høyere kriminalitetsrate enn foreldregenerasjonen, i tillegg til at disse gruppene ligger høyt over øvrig befolkning, jamfør figur under.

Figur 14 Sammenligning av straffede i 1. og 2.generasjon for tre grupper og øvrig befolkning.

Det synes derfor – og dessverre – å være statistisk dokumentasjon for at en så omfattende økning i andelen av befolkningen med ikke-vestlige bakgrunn, isolert sett kan føre til økt kriminalitet. Det er også grunn til å tro at den store økningen i den ikke-vestlige og østeuropeiske innvandrerbefolkningen som Norge og Oslo har opplevd, har ført til økt kriminalitet.

Samtidig må det tilføyes at den totale voldskriminaliteten i høy grad er avhengig av kriminalitetsutviklingen i den øvrige befolkningen. Det kan i teorien tenkes at kriminalitetshyppigheten har falt i den øvrige befolkningen, for eksempel som følge av at ungdom i dag sitter mer inne og spiller PC-spill enn tidligere og i tillegg i større grad er medisinerert mot voldsrelaterte atferdsproblemer. Vi er imidlertid ikke kjent med at finnes forskning på dette i Norge, men som burde vært et tema av stor interesse.

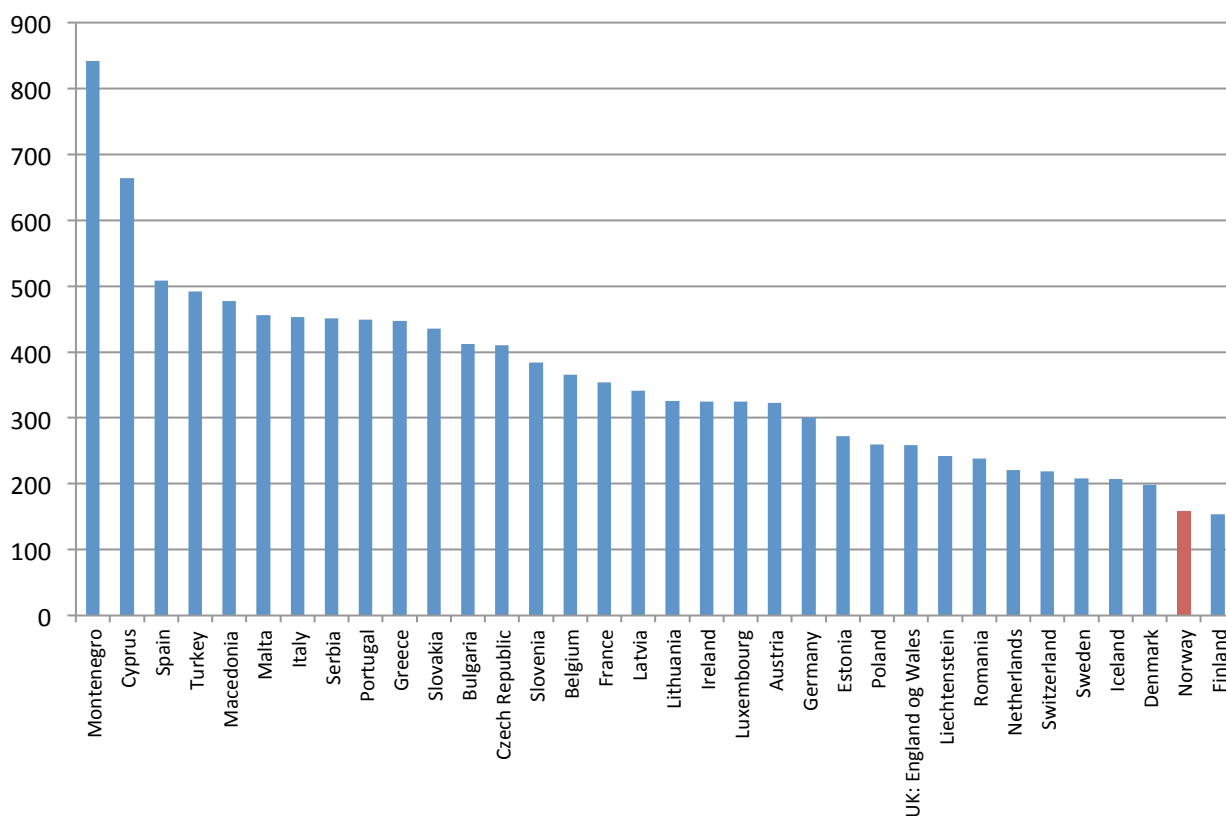
5 Justissystemet

Et sentralt spørsmål i denne sammenheng er om vi har et justissystem som er tilpasset endringen i kriminalitetsbilde. For å belyse dette spørsmålet er det interessant å sammenlikne politidekning og straffnivå i Norge med andre land.

Eurostat sin rapport om «Trends in crime and criminal justice, 2010», viser internasjonal sammenliknbar statistikk om blant annet politidekning, fangebefolkning og kriminalitetsutvikling i Europeiske land.²⁸

5.1 Politidekning

Rapporten viser at Norge har svært lav politidekning. Norge hadde nest lavest politidekningen av alle land i Europa med 159 polititjenestemenn per 100 000 innbygger. Kun Finland hadde litt lavere politidekning enn Norge med 154 politi per 100 000 innbygger.

Figur 15 Antall politi per 100 000 innbygger, gjennomsnitt per år 2008-2010. Kilde: Eurostat

²⁸ «Trends in crime and criminal justice, 2010» Eurostat 18/2013
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-SF-13-018

Til sammenlikning var politidekningen i våre naboland Sverige og Danmark drøyt 20 prosent høyere enn i Norge, med en dekning på henholdsvis 208 og 198 per 100 000 innbygger.

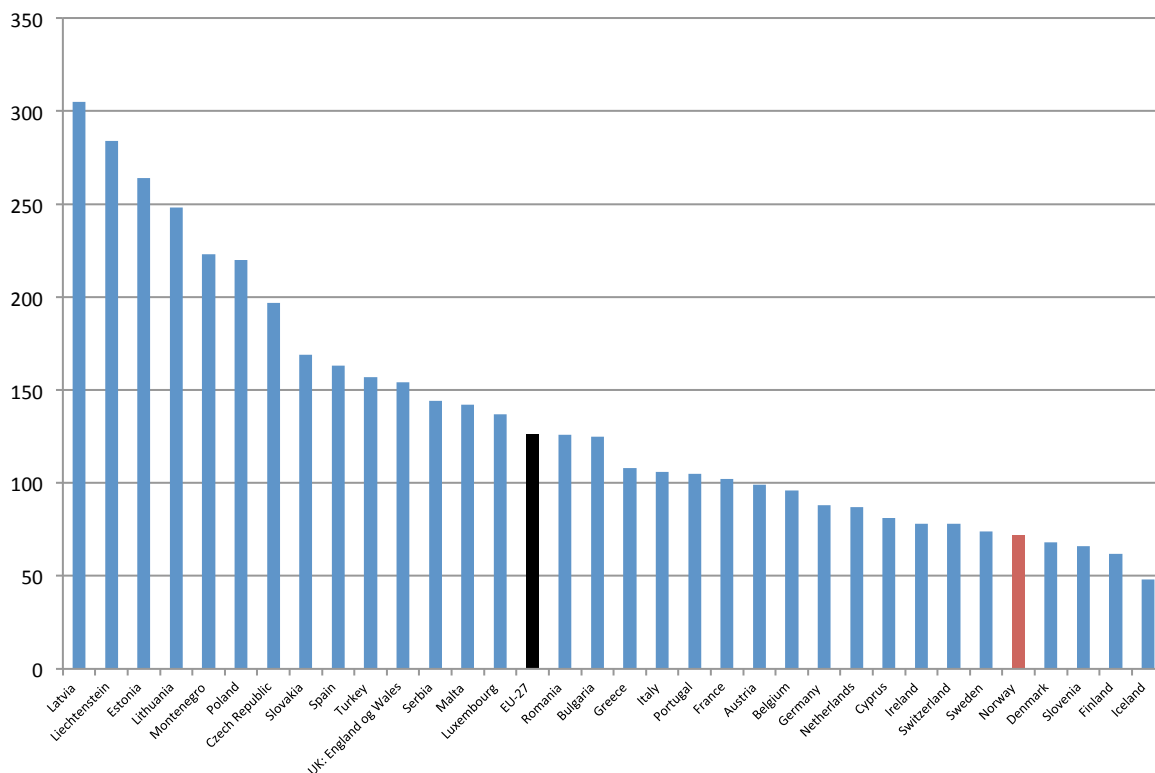
Det betyr at Sverige og Danmark allerede i dag har en dekning på det nivået som Norge har satt som mål for år 2020, det vil si 200 polititjenestemenn per 100 000 innbygger eller 2 politiårsverk per 1 000 innbygger. Men selv med en politidekning i tråd med Regjeringens mål for 2020, vil Norge ha den tredje laveste dekningen i Europa ut fra dagens situasjon.

For øvrig skiller de nordiske landene seg ut ved at de alle er på bunnen av statistikken. Alle andre land i Europa hadde langt høyere politidekning.

Tyskland og Frankrike hadde dobbelt så høy dekning som Norge med 300 og 359 per 100 000 innbygger. Blant de store landene i Europa hadde Italia, Tyrkia og Spania høyest dekning med mellom 450 og 510 politi per 100 000 innbygger.

5.1.1 Færrest i fengsel

Eurostatrapporten viser også at Norge og Norden skiller seg klart ut på en annen viktig «lov og orden indikator», antall i fengsel per 100 000 innbygger. Norge og de nordiske landene hadde en klart mindre fangebefolkning enn gjennomsnittet for Europa.

Figur 16 Antall innsatte i fengsel per 100 000 innbygger, gjennomsnitt per år 2008-2010.
Kilde: Eurostat

I Norge var det i gjennomsnitt 58 personer i fengsel per 100 000 innbygger. Norge hadde med dette den femte laveste fangebefolkningen i Europa, 43 prosent under gjennomsnittet for EU.

Igjen skiller de nordiske landene seg klart ut. Fem av de seks landene med lavest fangebefolkning var nordiske.

Frankrike og England hadde langt større fangebefolkning enn de nordiske landene med 102 og 154 innsatte per 100 000 innbygger. De baltiske landene Estland, Latvia og Litauen hadde høyest fangebefolkning med mellom 248 og 305 innsatte per 100 000 innbygger.

Den høye fangebefolkningen i de baltiske landene kan ha sammenheng med at disse landene i lang tid har slitt med mye organisert kriminalitet og svært høye drapsrater. Antall drap i Litauen og Estland var ifølge Eurostat på 7,7 og 5,6 per 100 000 innbygger i 2008-2010. Dette er markant høyere enn drapsraten i for eksempel USA som i 2010 var på 4,8.

5.1.2 Politidekning og befolkningsvekst

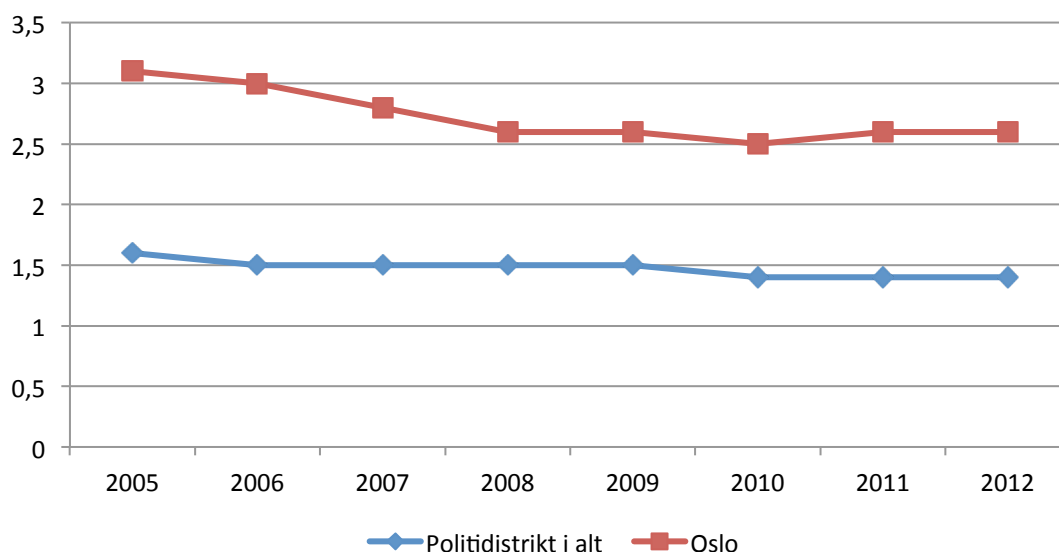
Allerede i 2008 satte daværende regjering som mål å øke politidekningen i Norge til 2 polititjenestemenn per 1 000 innbygger. Men politiet påpeker selv at «Den største utfordringen for å nå dette målet, er at befolkningsveksten er større enn det som ble lagt til grunn da strategien ble lagt.»²⁹

Tall fra SSB viser at daværende regjering var svært langt fra å nå denne målsettingen. Tvert om har politidekningen falt i alle politidistrikt sett under ett (nasjonalt) og i Oslo politidistrikt.

I 2005 var det i følge SSB 1,6 politimenn per 1 000 innbygger i norske politidistrikt. I 2012 var tilsvarende tall 12 prosent lavere, det vil si 1,4 politi per 1 000 innbygger.

I landets største politidistrikt, Oslo, har utviklingen vært enda svakere. I 2005 var det 3,1 polititjenestemenn i Oslo per 1 000 innbygger. I 2012 var det 16 prosent færre, det vil si 2,6 politi per 1 000 innbygger. Se figur under.

²⁹ Politiet.no 16.september 2013
https://www.politi.no/strategier_og_analyser/statistikker_og_analyser/bemanning_i_politiet/Tema_1322.xml

Figur 17 Antall politifolk per 1 000 innbygger nasjonalt og i Oslo, 2005-2012. Kilde: SSB

5.2 Er dagens kriminalmodell tilpasset dagens virkelighet?

Norge og de andre nordiske landene ligger i ytterkanten i forhold til to av de viktigste lov- og orden-indikatorene, politidekning og fangebefolkning. Norge og Norden har færrest politifolk og færrest i fengsel.

Samtidig har vi sett at det over tid har vært en økning i spesielt voldskriminalitet og voldtekter, men politiet i Oslo (og media) fremstiller det langt på vei som en nedgang i den registrerte kriminaliteten i hovedstaden. Merk så at stikkordet er «over tid».

5.2.1 Over tid

Da Oslopolitiet la frem sin halvårsrapport for anmeldte lovbrudd, var budskapet som ble fremhevet at det så langt i år er anmeldt færre ran, tyverier og voldsanmeldelser i Oslo. Til NRK uttalte visepolitimester og ordenssjef ved Oslo politidistrikt, Roger Andresen:

«Det er svært gledelig å se at ransanmeldelsene har gått ned, etter høye tall i fjor.»³⁰

På Oslopolitiets hjemmeside ble denne rapporten presentert nettopp under tittelen «Nedgang i ran, lommetyverier og vold i Oslo». Her heter det at «halvårstall fra Oslo politidistrikt viser fortsatt nedgang i registrert kriminalitet i hovedstaden.»³¹

³⁰ NRK 4.juli 2014 <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/politiet-la-frem-halvarstall-1.11814483>

³¹ Politiet.no 4.juli 2014 https://www.politi.no/oslo/nyhet_13959.shtml

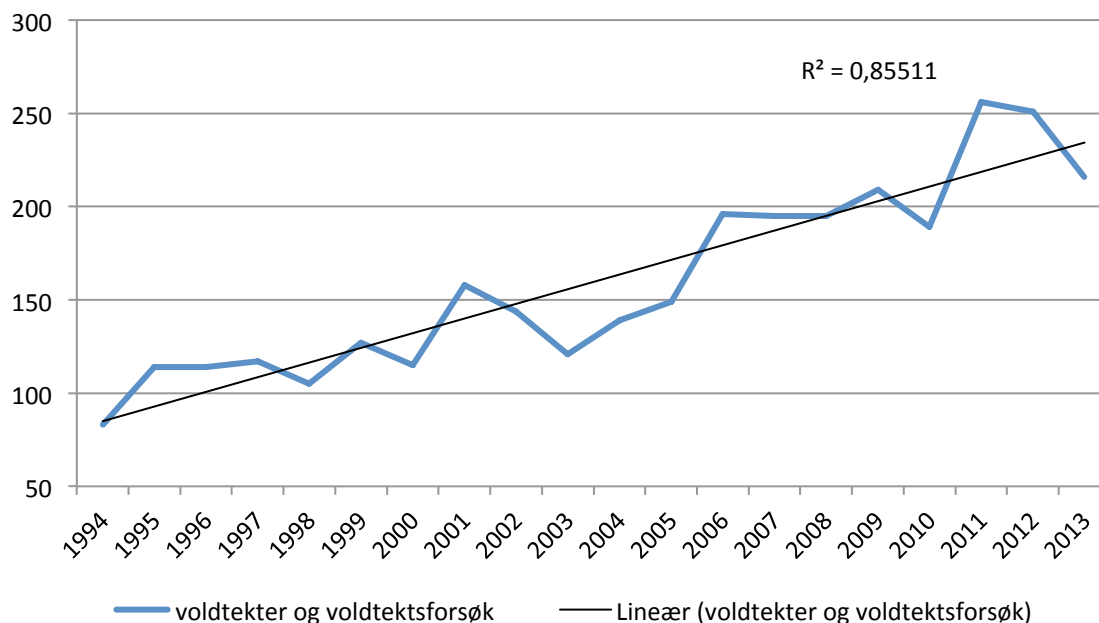
På NRK (op.cit.) ble det også (i undertittel) trukket frem at det er «20 prosent færre anmeldte voldtekter»:

«Det er også færre som anmelder voldtekter med en total nedgang på rundt 18 prosent. I 2014 har det så langt blitt anmeldt 20 færre voldtekter enn året før, med 77 voldtektsanmeldelser.»

I beste fall kan dette kalles et *håp om* nedgang, da en sammenligning mellom 1.kvartal for fjoråret og årets 1.kvartal må kunne defineres som svært kortsiktig. Men dette vitner også om et sløvt media-Norge. For i de samme rapportene fra Oslopolitiet presenteres også kriminalitetsutviklingen over det siste tiåret. Det ser ingen journalister nærmere på, langt fra analyserer, og det synes som om politiledelsen er fornøyd med det.

Som vist i denne rapporten har det *over tid* vært en oppgang for sentrale kriminalitetskategorier, som for eksempel voldtekt og grovt tyveri av person på offentlig sted (selv om det har vært registrert nedgang siste to år for voldtekt og nedgang for grovt tyveri av person på offentlig sted i fjor, sistnevnte etter spesiell innsats), og begge disse ligger på et høyere nivå enn tidligere.

Fokuserer vi spesielt på voldtekter og voldtektsforsøk ser vi at det har vært en nedgang i 2012 og 2013, da med henholdsvis 245 og 230 voldtekter og voldtektsforsøk, mot (rekordhøye) 261 i 2011. Setter vi inn en lineær trendlinje ser vi at det vanskelig kan slås fast noen nedgang. Hvis derimot nedgangen for siste to år fortsetter, kan det være at «håpet» slår til (at nedgangen blir statistisk signifikant).

Figur 18 Utviklingen i antall voldtekter og voldtektsforsøk i Oslo 1994-2013 med trendlinje.
Kilde: Oslopolitiet

Men hvorfor Oslopolitiets ledelse selv fremstiller kriminaliteten i Oslo som (sterk) nedadgående, er for oss uklart. Det kan være at de ønsker å fremstille seg som «flinke og effektive», men det står igjen i sterk kontrast til at det samme politiet år etter år etterlyser mer penger og høyere politidekning. Samtidig får det som konsekvens at folket (og beslutningstakerne) blir lurt og tror på myten om at det er mindre kriminalitet i Oslo nå enn før.

5.2.2 Myten om mindre vold

Påstander om mindre vold er i liten grad gjenstand for noen offentlig oppmerksomhet. Det virker rett og slett som om Norge (og Oslo) skal føres inn i en ønskesituasjon som ikke bygger på realiteter. Det fører igjen til at (politiske) beslutninger kan fattes på uriktig grunnlag.

Samtidig skal en være forsiktig ned å dra bastante konklusjoner på statistikk, og særlig på korte tidsserier, og tallene må settes i en sammenheng når de benyttes som for eksempel beslutningsgrunnlag eller i forskning. Alt dette er fraværende når Oslopolitiets ledelse forteller om kriminalitetsutviklingen i Oslo og når media refererer.

En som har sett nærmere på dette, er forfatter og journalist Jon Hustad. I en artikkel i Dag og Tid i 2013 slo han fast følgende «Drapstala lyg om valdsutviklinga.»³² Hans poeng er at drapstallene sier lite eller ingenting om voldsutviklingen i Norge, til tross for at forskere og media påstår det motsatte.

Kvart år publiserer politiet drapsstatistikk i Noreg, og kvart år vert det påpeika at talet på drap går gradvis nedetter eller er stabilt lågt: «I 2012 var det 28 drapssaker i Norge. Dette er forholdsvis alminnelig, men antall ofre er færre enn på mange år. Det er dog ingen stor nedgang, og antall drap i Norge er relativt stabilt og holder seg på et lavt nivå i forhold til land vi kan sammenligne oss med. Sett i et lengre perspektiv har det vært en tydelig nedgang», skriv Kripos i ei pressemelding.

Drapsratane vert nytta til å seia mykje om eit samfunn; låge drapstal fortel om eit stabilt og godt samfunn, høge drapstal seier det motsette. I så måte må Noreg seiast å vera eit godt samfunn. Om vi ser på gjennomsnittstal for dødsfall på grunn av drap og overfall per 100.000 busette, går det stadig betre for Noreg, syner SSBs tal. I toppåret i 1989 var det 1,6 valdelege dødsfall per 100.000 innbyggjar, i 2008 0,6, og i fjor enda vi på 0,56.

Et tilbakeblikk på de historiske tallene, faktisk tilbake til 1500-tallet, som Hustad videre gjør i denne artikkelen, forteller oss tilsynelatende om utvikling som ligner på en L-kurve:

³² Dag og Tid 21.juni 2013. Ikke på nett, men artikkelen ble republisert på Hustad sin FB-side: <https://www.facebook.com/notes/jon-hustad/drapstal-seier-lite-eller-ingenting-om-valdsutviklinga-i-noreg/10152291352067605>

Les ein sakefallslister frå 1500-talet, syner dei ein drapsrate på 10 til 15 per 100.000. Ergo er vi langt, langt, mindre valdelege i dag enn vi var. Noreg har historisk sett hatt ein såkalla L-kurve, dramatisk nedgang og så flatt sidan rundt 1800.

Så kommer spørsmålet: Hva forteller egentlig disse tallene – og hvordan brukes de?

Men er eigenleg moderne drapsstatistikkar eigna til historiske jamføringar? Mange ser ut til å meina det. I oktober i fjor sa valdsforskar ved Politihøgskolen i Oslo Ragnhild Bjørnebekk til NRK at «dei siste åra har det vore ein nedgang i drap i nære relasjonar og ein generell nedgang i talet drap (...) Me har også hatt ei velferdsutvikling, og me veit at når det skjer, så fjernar me dei risikofaktorane som ligg på eit samfunnsnivå.»

Til Nettavisen i 2010 sa den same Bjørnebekk dette om drapstala: «Vi er veldig gode på å igangsette forebyggende tiltak som er forskningsbaserte, og som gir gode resultater. Vi har et velferdssamfunn som gjør det mulig å igangsette disse tiltakene, og Norge er spesielt flinke på dette området.» Og til Dagbladet sa ho: «Vi vet at når det er store forskjeller i samfunnet på for eksempel fattig og rik, likestilling og legitimitet i befolkningen, er det mer vold. I Norge er disse risikofaktorene for voldsutøvelse nærmest helt fjernet.»

Bjørnebekk fekk støtte av kriminologen Vibeke Ottesen: «Vi har stabilt få drap i Norge fordi samfunnsstrukturen og forholdene i psykiatrien er stabile i Norge.» Felles for oppslaga både i NRK, Nettavisen og Dagbladet er ei glede over at drapstala går ned, og at kriminaliteten vert fjerna grunna velferdssamfunn, psykiatri og likskap.

Men det vi òg veit, er at Noreg hadde lægre kriminalitet i ei tid vi ikkje hadde velferdssamfunn, i ei tid då skilnaden mellom høg og låg var mykje større, og i ei tid vi knapt hadde satsing på psykiatri. Gjev det då meining å tala om betre samfunn og at «risikofaktorar for valdsutøving nærast er heilt fjerna»?

Hustad ser deretter på forholdstallene for dommer for drap og legemsbeskadeligelse for årene 1923 og 1992, som viser henholdsvis 0,040 og 0,019. I 1992 har vi altså halvparten så mange drap i forhold til dommer for legemsbeskadeligelse enn hva vi hadde i 1923. Tall fra SSB forteller også at utviklingen utover 1900-tallet er en nedgang i antall drap i forhold til voldsdømte. Men er forklaringen, tross stor befolkningsvekst og fremveksten av en velferdsstat, at det er mindre tilbøyelighet til å begå drap nå enn før? Hustad har tro på andre forklaringsvariabler:

Kan ikkje forklåringa på at vi dei seinaste åra har hatt ein nedgang i drapstal, vera at vi har fått betre lækjarar og betre infrastruktur? Og gjeve at det er rett, er det ikkje underleg at vi i dag har såpass høge drapsratar samanlikna med tidlegare tider?

Klår tendens i USA

I Noreg er det ikkje gjennomført medisinsk forskning på den direkte samanhengen mellom vald og drap, men det har ein gjort i USA, som lenge låg framføre oss i akuttmedisin, eit felt der Noreg dei seinaste åra har gjort store framsteg. Etter Utøya, til dømes, har svært mange internasjonale delegasjonar vitja Ullevål sjukehus for å læra av arbeidet som traumeteamet der gjer. For som vi hugsar: Om kvelden den 22. juli 2011 fekk traumeteamet inn 31 pasientar med store skadar, 30 av desse overlevde. Traumeteamet held elles til i den mest valdelege regionen i Noreg, Oslo, som tradisjonelt har to til tre gonger så mange drap i året i høve til folketalet som resten av landet. Kvart år behandlar traumeteamet over fem hundre alvorlege skadar. Folk som arbeider slik, vert etter kvart gode i det dei gjer, noko også tal frå USA syner.

I samarbeid med sosiologen Antony R. Harris publiserte medisinarar ved Harvard Medical School i 2002 ein studie på samanhengen mellom valdelege åtak og drap i USA. Dei analyserte kriminalitetsstatistikk mellom 1960 og 1990. Konklusjonen til Harris var klår: «Folk som for tjue år sidan hadde enda opp på likhuset, vert no enkelt og greitt behandla og sende heim att etter få dagar.» Studien viser at framgangen i amerikansk akuttmedisin har redusert dødsraten etter valdeleg åtak med nesten 70 prosent mellom 1966 og 1999. Gjennomsnittleg nedgang per år etter kniv- og skotskadar var 2,5 prosent, for andre typar åtak - gift, syre, påtenning og slag - var den årlege nedgangen 4 prosent.

I 1960 registrerte politiet i USA 9110 drap og 154.320 valdelege åtak, som gav 5,1 drap per 100.000 innbyggjarar og 86,1 åtak per 100.000. 5,6 prosent av desse åtaka enda med døden. I 1999 registrerte amerikansk politi 15.522 drap, som gjev ein rate på 5,7 per 100.000. Samstundes registrerte dei 911.740 valdelege åtak, då vart raten 333,3 per 100.000. Som vi ser, var det ein dramatisk oppgang i valdelege åtak. Men berre 1,67 prosent av desse som vart utsette for valdelege åtak, døydde i 1999, mot altså 5,6 prosent i 1960.

Infrastruktur

Forskarane ramsar opp ei rad årsaker til den positive utviklinga: alarmsentralar, helikopter og ambulanseservice, rask stabilisering, betre trening av hjelpemannskap, mykje betre og større traumeteam og teknologiutvikling, alt saman aspekt som òg gjeld for Noreg.

Forskarane rekna seg òg fram til at drapstala i USA, om det ikkje hadde vore positiv utvikling på desse områda i 1999 samanlikna med 1960, hadde vore 45.000 til 70.000 høgre enn dei reelt sett vart. «Resultata samsvarar med sunn fornuft», sa Stephen R. Thomas, ein akuttmedisinar ved Harvard som var med på studien. Harris' konklusjon er at ein kan stilla spørsmål ved verdien av drapsratar som måleining for kriminalitet.

Harris er ikkje åleine i dette synet. I boka *On Killing* frå 1996 skriv professor Dave Grossman, som er tidlegare oberstløytnant, at dagens amerikanske drapsratar truleg hadde vore ti gonger høgre om tilstanden var den same som i 1940. Etter hans syn er spesielt antibiotika viktig; i 1939 kom penicillinet, som vart syntetisert i stor skala frå 1959 av. Før døydde folk av infeksjon i sårskadar, det gjer ein knapt lenger. Grossman fekk ideen til analysen av Havard-professoren James Q. Wilson, som i 1982 lanserte teorien om «the broken windows», «dei knuste vindaugo», som igjen var inspirasjonen for omleggjinga av kriminalitetspolitikken i New York og seinare ei rad andre amerikanske byar. «Knuste vindaugo»-teorien seier at om politiet held oppe lov og orden i det offentlege romet på alle sett og vis, til dømes ved å slå ned på forsøpling og småkriminalitet, så vil det òg hindra kriminalitet generelt sett.

Wilson var beinhard motstandar av alle teoriar om at «samfunnet» og fattigdom var å lasta for kriminalitet, og at kriminelle måtte få reduserte straffer av di dei var offer. Desse tankane oppstod som vi veit mykje i 1960-åra og prega amerikansk politikk då. Wilsons hovudpoeng var at drapstala i USA vart fordobla mellom 1960 og 1972, og at valdelege åtak gjekk opp med 300 prosent. Men nettopp i denne tida vart ei stor mengd menneske lyft ut or fattigdom, og USA vart eit meir egalitært samfunn. Wilson sa rett ut at om ein ville ha nedgang i kriminalitet, var det ein lur idé å setja folk lenger i fengsel, ikkje naudsynlegvis av di dei kriminelle vart redde, men av di dei ikkje kunne ty til kriminalitet medan dei sat inne. Wilson hevda òg hardnakka at medisinsk framgang gjorde at drapsstatistikken vart ei feilkjelde.

Hustads konklusjon er således at drapsstatistikk sier noe, men at en skal være forsiktig med å dra bastante konklusjoner (om nedgang i voldsutviklingen).

Her ser vi for øvrig også at Wilson og Zimring ikke er på linje. For mens Wilson har tro på lengre fengselsstraffer for nedgang i kriminalitet, så hevder Zimring at økt bruk av fengselsstraff ikke har hatt noen effekt i New York (jamfør kap.3.3).

Men uansett er vårt poeng her at vi stiller oss undrende til at ingen reagerer på Oslopolitiets ledelse sin fremstilling av kriminalitetsbildet og at ikke våre beslutningstakere forlanger at SSB også publiserer lange tidsserier for (større) kommuner eller fylker og ikke bare for den nasjonale kriminalstatistikken.

Når det gjelder politiets statistikkføring har den også vært kritisert tidligere, blant annet fra Riksrevisjonen (da knyttet til oppklaringsprosent).³³ Etter at politiet i 2011 leverte en oppklaringsrate på 38 prosent, som akkurat var regjeringens måltall (et sentralt mål på gjennomsnittlig oppklaringsprosent), fattet Riksrevisjonen interesse. De sjekket statistikken til seks politidistrikt og fant flere

³³ Dokument 3:6 (2011-2012) «Riksrevisjonens undersøkelse av Politiets arbeid med vinningskriminelle» https://www.riksrevisjonen.no/Rapporter/Documents/2011-2012/Dokumentbase_3_6_2011_2012.pdf

kritikkverdige forhold. De avdekket (hva vi kan kalle) kreativ statistikkføring som medførte at oppklaringsprosenten fremsto som høyere enn hva den i realiteten var. Dette kunne for eksempel være at saker var trukket ut av statistikken, at henlagte saker ble telt som oppklarte og duplisering (en sak kan inneholde flere lovbrudd).

Videre påpekte Riksrevisjonen i samme rapport at man skal være forsiktig med å tolke nedgang i kriminalitet som en direkte konsekvens av politiets arbeid:

«Nedgangen kan imidlertid også skyldes andre faktorer i samfunnet. Antallet anmeldelser vil være påvirket av samfunnsutviklingen der folks tilbøyelighet til å anmelde er viktig. Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse fra 2010 viser at den hyppigste årsaken til ikke å anmelde i forbindelse med en vinningsforbrytelse er liten tiltro til at politiet vil etterforske saken og at man derfor antar at den blir henlagt. Det er derfor grunn til en viss forsiktighet med å tolke nedgangen i antall anmeldte vinningsforbrytelser som resultatforbedring på dette området.»

Dette burde ikke minst media lagt seg på minnet, for eksempel når NRK slår opp «Over 2 000 færre lommetyverier i Oslo» og fortsetter: «NRK har fått tilgang til ferske tall for anmeldelser i første halvår i 2014. Disse viser at over to tusen færre personer anmeldte lommetyverier i Oslo i de første seks månedene i 2014 sammenlignet med i fjor. Det vil si en reduksjon på 30 prosent.»³⁴

Er det flere som har gitt opp å anmelde eller har lommetyveriene faktisk gått ned? Spørsmålet er også interessant fordi, som vi tidligere har nevnt, Oslopolitiet siden 2012 har hatt en målrettet innsats mot lommetyverier, som vi skal se litt nærmere på.

5.3 Ulik strategi, samme resultat

Som nevnt innledningsvis har et samfunn med lav kriminalitet spesielt stor betydning for kvinners levekår og frihet. Kriminalitetsutviklingen og samfunnets evne til å bekjempe kriminalitet er således avgjørende for å bedre kvinners livsvilkår.

Samtidig har vi også i denne rapporten sett at antall lommetyverier økte betraktelig i 2011 (kap.2.1.4) – men det samme gjorde antall voldtekter og voldtektsforsøk (kap.2.1.3). Økningen for såkalt grovt tyveri fra person på offentlig sted var på 31 prosent fra 2010 til 2011, for voldtekter og voldtektsforsøk var den på 25 prosent. Politiet valgte imidlertid helt forskjellig strategi for disse to kriminalitetsgruppene.

³⁴ NRK Østlandssendingen 4.juli 2014 <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/over-2000-faerre-lommetyverier-1.11813187>

5.3.1 Voldtekter er egentlig endret seksualkultur?

Spesielt i perioden 2006-2011 skapte voldtekter en rekke overskrifter i media. Blant annet ble det i 2011 påpekt at til tross for økning av voldtektssaker, så var antallet som jobbet med disse sakene stabil. I Aftenposten kunne vi lese at antallet voldtekter og voldtektsforsøk «har økt jevnt og trutt siden 1994», men at økningen ikke førte til tilstrekkelig satsing fra politiets side:³⁵

De siste ti årene har 15 etterforskere jobbet ved sedelighetsavsnittet. Til enhver tid er noen på kurs, i permisjon eller instruktører ved politihøgskolen.

- Det kan få alvorlige konsekvenser, sier politiadvokat Sjak Haaheim, nestleder i Oslo politiembetsmannsforening.

- Resultatet av at man ikke bruker tilstrekkelig med ressurser i alvorlige straffesaker som voldtekter, er i ytterste konsekvens at gjerningsmannen kan gå fri. I tillegg gjør ikke samfunnet den jobben samfunnet skal for ofrene, nemlig oppklare saken, sier han.

Terje Kristiansen, daværende leder ved volds- og sedelighetsseksjonen i Oslo, understreket at flere av sakene var blitt mer krevende, og «at det er et veldig press på dette saksfeltet nå.» Det kom også frem at seksjonen var under omorganisering, der det var foreslått 18 nye stillinger, brorparten av dem til drapsetterforskning. Politiadvokat Haaheim var ikke imponert:

- Det nytter ikke å styrke etterforskersiden når man ikke samtidig styrker påtalesiden. Det blir bare å skape en ny propp i systemet, sier han.

Daværende byråd for velferd og sosiale tjenester i Oslo, Sylvi Listhaug, etterlyste (i samme sak) mer penger til Oslo politiet fra daværende justisminister Knut Storberget:

- Storberget må selvfølgelig gi Oslo-politiet mer penger. Voldtekter er så tøffe overgrep, de er så nedverdiggende og grusomme, at de selvsagt må prioriteres. Storberget må sette politiet i stand til å gjøre en skikkelig jobb i disse sakene, sånn at kvinner i Oslo kan føle seg trygge på gaten, sier hun.

Voldsforskerne i politiet reagerte derimot med å oppfordre media til forsiktighet i omtale av disse sakene, og da spesielt overfallsvoldtekter (se kap.2.1.3), som altså ble møtt med kritikk om at politiforskerne blandet kortene – de skal forske på det angitte fenomenet, ikke uttale seg på grunnlag av ideologi og politikk. Men enda mer interessant var det at politiet skiftet fokus – voldtekter var nå noe som skulle forklares innenfor rammen av «vår nye seksualkultur».

³⁵ Aftenposten 20.oktober 2011 http://www.osloby.no/nyheter/Flere-voldtekter---ikke-flere-ansatte-6460728.html#.U75n3_1_t8G

Innledningsvis i dette årets rapport om voldtekt (som altså hadde endret navn til *Voldtekt i den globale byen – Endringer i anmeldte voldtekter og seksualkultur i Oslo*) heter det (merk at fotnoter ikke er tatt med i sitatet):³⁶

«Tiårets betydelige endringer i seksuell kultur kan ikke minst knyttes til IT-teknologi og de mer intense grensekryssende utvekslingene av alle slag. Dagens unge voksne er den første generasjonen som har vokst opp med fri tilgang til de fleste former for pornografi gjennom Internet og samtidig lett tilgjengelige prevensjonsmidler. Noen av seksualkulturens mer liberale holdninger deles antakelige på tvers av generasjoner, så som økt toleransen for homofili, mens generasjonskløften kan være betydelig i holdning til andre seksuelle varianter av relasjoner og teknikker. Den samme splittelsen i holdninger kan gjelde kommersialisering av seksualiteten til mote-, media og underholdningsindustrien. Samtidig med liberaliseringen har subkulturer med strenge kjønnsdelte normer og moralbegreper for seksualitet en betydelig plass i bybildet, ikke minst i sterkt religiøse befolkningsgrupper. Forventningene til aktive, grenseløse liv på det seksuelle feltet – også for unge kvinner, lever parallelt med mer tradisjonelle normer om troskap og forventninger om avholdenhet inntil ekteskapet. Oslo har utviklet en pluralistisk og til dels motsetningsfull seksualkultur.

Virkelighetens kjønnsroller på den seksuelle arenaen er ofte langt fra de viktorianske forventninger om kvinners uskyldige kyskheter og menns ukontrollerbare drifter, som voldtektsbegrepet har historiske røtter i. Yttergrensene for hva som regnes som legitimt og lovlig i dette feltet er imidlertid fremdeles satt primært ut fra hensynet til kvinner og barns interesser. Disse er formulert i tråd med internasjonal rett til forsvar av deres menneskerettigheter. Det er imidlertid også langs disse kjønns-spesifikke målsetningene for voldtektsparagrafen at problematiseringer er kommet til uttrykk. Antakelig er spenningene ofte forbundet med ambivalensen mellom det konservative synet på kvinner som kyske offer for mannlige drifter og dagens dominerende forventninger om aktive kvinner og disiplinerte menn på det seksuelle feltet. Vi vil i denne rapporten benytte anmeldelsesdata fra Oslo politidistrikt 2010 og tiårsperioden forut, til å belyse noen av disse problemstillingene. Dette kan bidra til å styrke det empiriske grunnlaget for vurdering av utviklingen og formulering av forebyggende strategier og tiltak mot overgrep. Det kan også åpne et rom for refleksjon rundt selve voldtektsbegrepet og muligheten for at dette som juridisk begrep blir vel snevert i forhold til å fange opp det liberaliserte og globaliserte samfunnets seksuelle krenkelser.»

Da politiet presenterte rapporten valgte de å trekke frem følgende:³⁷

³⁶ https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/oslo/Vedlegg_1309.pdf

³⁷ https://www.politi.no/aktuelt/nyhetsarkiv/2011_05/Nyhet_9976.xml

«Ut fra det analyserte materialet ser vi en endring i seksualkulturen for både kvinner og menn gjennom de siste ti årene. Seksuallivet er blitt mer mangfoldig. Både kvinner og menn synes å ha en mer aktivt utprøvende og eksperimentell seksualitet. Dette kan synes å øke risikoen for å bli utsatt for seksuelle krenkelser eller voldtekt fordi kommunikasjonen rundt grenser synes i en del tilfeller å være krevende, noe som særlig forsterkes av sterk beruselse. I mange av de anmeldte festrelaterte voldtekter og relasjonsvoldtekter framstår dette som en risikofaktor. Personer som har problemer med å sette grenser ser ut til å ha en forhøyet risiko for utsettes eller anmeldes for voldtekt.»

Deretter summert de opp rapportens funn:

1. Anmeldelser utgjør en liten del av virkeligheten om voldtekter.
2. Voldtektsrisikoen er ikke økende, men synes endret på grunn av endret seksualkultur.
3. Oslo er ingen «voldtektshovedstad» ut fra anmeldelsesdata.
4. Det finnes fire typiske sammenhenger for voldtekt; fest, relasjon, sårbarhet og overfall (samt annet).
5. Maktmiddel varierer fra fysisk vold til mer subtile former. Trusselen om å bli hengt ut med bilder på internett og i sosiale medier er nye maktmetoder.
6. Bopel er hyppigste gjerningssted, også når gjerningspersonen er ukjent.
7. Alkoholpåvirkning og ruspåvirkning preger voldtektene, især de festrelaterte.
8. Mange voldtektsanmeldelser henlegges på grunn av egenart, og en del fordi de ikke tilfredsstiller juridisk definisjon. Skaper ny seksualkultur også nye behov for måter å møte de krenkede på?

Det hører for øvrig med til historien at tallene i denne rapporten førte til at flere såkalte innvandrersorganisasjoner hadde fått tilgang til rapporten *før* den ble offentliggjort.³⁸

Hos NRK het det «Sex-kultur øker faren for voldtekt».³⁹

Oslopolitiets rapport om voldtekt fikk dette året utvilsomt en moralsk karakter, eller kanskje riktigere sagt: en ideologisk og politisk slagside. Dessuten finner vi ikke at politiet har dekning for en rekke av konklusjonene, for eksempel at voldtektsrisikoen ikke er økende – men endret på grunn av endret seksualkultur. I

³⁸ Kommer blant annet frem i Aftenposten 22.april 2011, der det heter: «Tallene skal ha vært såpass oppsiktsvekkende at flere innvandrersorganisasjoner allerede har fått politiets rapport.»

http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Voldtektsrekord-i-Oslo-6559957.html#.U8e4Rfl_t8E
³⁹ <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/sex-kultur-okar-faren-for-voldtekt-1.7647803>

så fall må en spørre seg hva som menes med det, og da vil svaret ligge svært tett opp til det som politiet selv sier vi ikke skal snakke så mye om, nemlig gjerningsmannens opphav.

For akkurat det sa politiet da voldtektsrapporten for 2007 ble lagt frem. Visepolitimester Sveinung Sponheim gav da følgende beskrivelse av en gjennomsnitts gjerningsmann:

«Han er cirka 30 år, ikke-norsk bakgrunn, arbeidsledig og har et rusproblem.»

Samtidig uttrykte Sponheim at det er uheldig at statistikken viser at enkelte befolkningsgrupper er overrepresentert, da han mente at «utviklingen er uheldig og bidrar blant annet til stigmatisering av enkelte befolkningsgrupper».⁴⁰

I politiets voldtektsrapport i 2009 ble vi introdusert for begrepet overfallsvoldtekter. Det het blant annet at av de 41 anmeldte overfallsvoldtektene de siste tre årene i Oslo hadde samtlige en gjerningsmann av ikke-vestlig opprinnelse. Ingen av anmeldelsene involverte norsk gjerningsmenn.⁴¹

– Gjerningspersonene er relativt unge menn som kommer fra andre land. De er ofte asylsøkere og kommer ofte fra traumatiserte land eller land med et helt annet kvinnesyn enn vi har i Norge, sa leder Hanne Kristin Rohde ved Oslo-politiets volds- og sedelighetsseksjon, og fortsatte:

– Vi ser at flere av dem har et kvinnesyn som tilsier at de når som helst kan ta kontroll over andre personer, da helst kvinner.

Spesielt menn med kurdisk eller afrikansk bakgrunn dominerte statistikken. Politiets erfaringer var at trusler eller bruk av grov vold kjennetegnet sakene.

Daværende leder av volds- og sedelighetsseksjon, Hanne Kristin Rohde, fikk sterk kritikk for sin presentasjon, ikke minst fra Antirasistisk senter og NOAS, mens hun internt i politiet ble hyllet som (endelig) en politileder som turte å gå aktivt ut med politiets kunnskap.⁴²

Til kritikken forsvarte Rohde seg med at hun forholdt seg til fakta, og i den grad fakta fremsto som noen form for generalisering hadde gjerningsmennene seg selv å takke.

Rohde forsøkte altså å formidle de faktiske tallene (for øvrig endret senere også Rohde strategi, og hadde problemer med å stå for hva hun tidligere hadde sagt).⁴³

⁴⁰ Se for eksempel Aftenposten 22.april 2008

http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Voldtektsrekord-i-Oslo-6559957.html#.U7_VS_1_t8E

⁴¹ <http://nrk.no/nyheter/1.6567955>

⁴² I en lengre artikkel i fagmagasinet Politiforum i mai 2009. Artikkelen er ikke lengre tilgjengelig på internett, men omtalt på [rights.no](http://www.rights.no/2009/05/kjerringa-mot-strommen/) <http://www.rights.no/2009/05/kjerringa-mot-strommen/>

⁴³ I 2011 hevdet for eksempel Rohde at hun aldri hadde lagt frem noen tall om asylsøkere og overfallsvoldtekter <http://www.nrk.no/ostfold/mener-frp-politikere-misbruker-tall-1.7873000>

Utviklingen synes dog bare å gå i en retning: vi skal overbevises om at selv om (visse) innvandremenn er overrepresentert på voldtektsstatistikken, så har det egentlig ingen betydning. Og skulle det nå mot formodning ha en betydning, så henger det sammen med gjerningsmannens traumatiske erfaringer og tilhørende alvorlige psykologiske lidelser. Med andre ord: kultur, slik som for eksempel kvinnesyn, betraktes som en ikke-forklaringsvariabel (i alle fall offentlig).

Samtidig hadde det skjedd noe i 2011 da denne voldtektsrapporten ble presentert. Mens samtlige medier tidligere år lot seg «sjokkere» av at alle overfallsvoldtektene hadde gjerningsmenn med ikke-vestlig opprinnelse, ble dette fenomenet nå knapt trukket frem i mediene. Dette ble opplysende gjennomgått av Jan Arild Snoen på Minerva Nett (i artikkelen på Minerva Nett er lenkene i teksten tilgjengelig).⁴⁴

«VG dekket i går kveld rapporten med en artikkel med overskriften ”Dette er den typiske Oslo-voldtekten”. Her gjengis en rekke typiske trekk ved voldtekter. Men ett faktum er påfallende med sitt fravær. Ikke med et ord nevnes det i denne, eller i VGs andre artikkel om saken, at 99 av 152 antatte gjerningsmenn har utenlandsk opprinnelse (to foreldre født utenfor Norge), og at snaue halvparten av dem stammer fra Afrika, Asia eller Midt-Østen.

Ekstra påfallende er dette fordi rapporten har tittelen «Voldtekt i den globale byen», og betydelige deler av den går med på å beskrive og drøfte landbakgrunn.

Dagbladet hadde også to artikler om rapporten på nett i går og en på papir i dag. Dagsavisen trykker en NTB-melding i dag. Aftenposten dekket den med en helside. Ingenting om landbakgrunn i noen av disse artiklene.

Det er mulig at redaksjonene er lei av at det alltid skal fokusere på etnisitet i kriminalitetsdekningen, og at det denne gangen derfor settes søkelys på rus og på endret seksualkultur. Det er både journalistisk og saklig grunnlag for en slik prioritering. Men alle Oslo-avisene har tydeligvis gjort samme vurdering, og ikke bare rettet søkelyset vekk fra landbakgrunn, men i en ellers temmelig fyldig dekning latt være å nevne problemkomplekset *med et eneste ord*. (Nettavisen er et unntak.)»

Med andre ord: Voldtekter i Oslo blir forklart ut fra endret seksualkultur og mangfoldighet, og til tross for økning av voldtekter og fenomenet med overfallsvoldtekter, ble det ikke vurdert noen spesielle tiltak hos politiet som de har funnet verdt å trekke frem selv.⁴⁵ Tvert om synes politiets prioritering, som for

⁴⁴ Minerva Nett 26.mai 2011 <http://www.minervanett.no/ubehagelig-faktum/>

⁴⁵ Vi ser ikke bort fra at politiet styrket bemanningen for å stoppe voldtektene, men de kommenterer det ikke selv. For øvrig ble det iverksatt en del politiske tiltak i Oslo, slik som bedre og mer gatebelysning, klipping av hekker og såkalte byvakter (vektene). Sistnevnte for å kompensere for færre politi i gatene.

øvrig er gjeldende enda, å trekke fokus mer vekk fra gjerningsmannen og mer over til jenters/kvinner eget ansvar for å unngå å bli voldtatt.

Da var strategien helt annerledes med lommetyverier.

5.3.2 Målbevisst og kunnskapsstyrt innsats fra politiet

Mens politiet dempet ned voldtektsproblematikken, satte de inn en offensiv mot lommetyverier. Hos NRK (4.juli) kunne vi lese følgende:⁴⁶

«Oslo-politiet forklarer nedgangen med lommetyverigruppen som ble opprettet 1. august 2012, som nå består av 21 personer.

– Jeg vil si at den fremste grunnen er politiets målrettede innsats mot lommetyveriproblematikken. Innsatsgruppen vår har som hovedoppgave å ta lommetyver, sier Roar Kvassheim, leder for innsatsgruppen for lommetyveri i Oslo politidistrikt, til NRK.

Ifølge Kvassheim patruljerer han og kollegene ulike områder i Oslo daglig. Han forteller at de hurtigetterforsker sakene og får tyvene fremstilt for fengsling så fort som mulig, slik at de kan få en dom allerede ved fengslingsmøtet.

Lederen for innsatsgruppen forteller også at det ligger en grundig analyse i bunnen av anmeldelsene.

– Vi har gjort oss bedre kjent med lommetyveriproblematikken i Europa, og vi har satt inn direkte tiltak inn mot kjerneproblemene. Vi har sett nærmere på hvor og når tyveriene skjer mest, og brukt blant annet sivile politibetjenter for å patruljere i de aktuelle områdene. Det har gitt resultater, sier han.»

Videre heter det:

Kvassheim forteller at langt flere lommetyver har blitt pågrepet og sendt til soning de siste årene.

– Det har dermed blitt en økt risiko for å bli tatt i Oslo. Nedgangen har vært kraftigst i de områdene vi har prioritert. Det har vært litt som katt og mus. Vi følger etter tyvene og pågriper stadig flere av dem, sier Kvassheim.

Han forteller at innsatsen har vært mest rettet inn mot de profesjonelle tyvene. Flertallet av lommetyvene er utenlandske statsborgere, og majoriteten av disse er ifølge Kvassheim statsborgere fra Romania.

Kvassheim får støtte for sitt syn hos visepolitimesteren i Oslo, Roger Andresen, som heller ikke går av veien for å fastslå at nedgangen skyldes en målbevisst og kunnskapsstyrt innsats fra politiet:

⁴⁶ <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/over-2000-faerre-lommetyverier-1.11813187>

– Det viktigste for oss er å gjøre oppdagelsesrisikoen så stor at lommetyvene velger andre steder. De signalene vi får, tyder på det. Nå har vi en omvendt utvikling i Oslo enn det mange europeiske hovedsteder opplever. Mens lommetyverier øker i andre europeiske byer, har vi hatt en sterk nedgang i Oslo, sier Andersen.

Til spørsmålet om hvorfor Oslo-politiet prioriterer lommetyveri, svarer Andersen følgende:

– Vi bruker mye ressurser på alvorligere kriminalitetstyper også. Men vi var veldig klare på at den type kriminalitet som rammer folk flest og som skaper så stor utrygghet, skal prioriteres. Det samme gjelder for boliginnbrudd og ran, sier han.

La oss så spørre: Men ikke når det gjelder voldtekter? For denne kriminalitetsgruppen hører vi ikke noe om spesiell målbevisst og kunnskapsstyrt innsats. Ei heller snakkes det om at politiet har gjort seg bedre kjent med problematikken eller satt inn direkte tiltak inn mot kjerneproblemene. Har de sett nærmere på hvor og når voldtekter skjer mest, og brukt blant annet sivile politibetjenter for å patruljere i de aktuelle områdene? Det er i all fall det som fremheves har gitt resultater i forhold til lommetyvene.

Men så til det vel så interessante: Ifølge politiets egen statistikk (som vist i denne rapporten) har både lommetyverier og voldtekter i Oslo gått ned de siste to årene, til tross for (tilsynelatende) helt ulik strategi. Hvordan forklarer politiledelsen det?

Det kan kanskje igjen være på sin plass å minne om at da Rohde internt i politiet ble hyllet som en politileder som turte å gå aktivt ut med politiets kunnskap, var det nettopp Rohdes omtale av overfallsvoldtekter som politiet lurte på kom til å gå bra. I Politiforum kunne vi lese følgende:⁴⁷

I stedet for å bli møtt med et mursteinsuttrykk i ansiktet og ingen kommentar stiller Rohde opp for media. Ikke bare på kontoret. Også ute på åstedene i samarbeid med kamerafolkene, men på egne premisser. Slik at seere kan få assosiasjoner til budskapet. Og hun klarer det kunststykket å få politiuniformen til å se elegant ut. Der hun ute på åsteder holder opp fantomtegninger av en mulig drapsmann, eller går med filmkamera på slep i Oslo sentrum. Mens hun forteller at alle de 41 anmeldte overfallsvoldtekter begått i Oslo de tre siste år er begått av ikke-vestlige innvandrere.

Kan dette gå bra tenkte mange i politiet.

- Ja, det har gått helt fint, kvitrer Rohde blidt.

⁴⁷ Politiforum mai 2009. Artikkelen er ikke lengre tilgjengelig på internett, men omtalt på [rights.no](http://www.rights.no/2009/05/kjerringa-mot-strommen/)

Hun er glad for å ha fått lov til å gå ut med denne informasjonen. Og har i etterkant fått uventet mye respons fra politi i hele Norge. «Så bra at du tør, så flott at du vil» har vært omkvedet. Selv om også noen innvandrersorganisasjoner kritiserte henne for å stigmatisere enkeltgrupper. Hun svarer kontant: «det klarer dessverre disse få enkeltpersonene utmerket godt selv». Men legger samtidig til at en bred tverretattlig innsats med fokus på forebygging forhåpentligvis vil redusere antallet fremtidige ofre, og derved dempe den omtalte stigmatiseringen. For det er slike uakseptable handlinger som kan føre til innvandrerfrykt, fremhever hun. Ikke det å fortelle om handlingene og hvem som begår dem.

Rohde forteller videre at hun trives med media og hun ønsker å ta ansvar. Samtidig ønsker hun å tilføre kunnskap til debatter og samfunnsutviklingen.

- Jeg liker ordduellen, og vet at jeg sitter inne med kunnskap som er viktig å få frem. Også når det gjelder forhold som handler om andre ting enn konkrete hendelser. I politiet sitter vi på mye fakta som kan virke sterkt. Min tanke er at hvis vi kan presentere dette på en grundig og gjennomtenkt måte, kan det bidra til å legge premisser for god samfunnsutvikling.

Hun har også forstått noe som mange andre ledere, både i politiet og i andre institusjoner, bør legge seg sterkt på minne: Hun er nøye med å forholde seg til fakta, ikke politikk, selv om hun innser at fakta kan få politisk betydning:

- Men jeg ser at de fakta jeg leverer skaper politiske ringvirkninger. Politiet kan ikke løse overfallsvoldtekter alene. Hele samfunnet må ta ansvar, sier Rohde, og legger til:

- Hvis vi ikke tør å sette ord på det som er sannheten, hvordan skal vi komme videre, spør hun.

Slik vi ser det er kjernen i voldtektsproblematikken akkurat det siste: fordreies fakta blir «løsningen» deretter.

Den observante leser har kanskje også merket seg at Oslopolitiets satsing på lommetyverier har mye til felles med «hot spot policing», det vil si å konsentrere politiinnsatsen i de områdene som har hyppigst forekomst av kriminalitet (se kap.3.3). Vårt forslag er også at politiledelsen vurderer, om de ikke allerede har gjort det, CompStat-prosessen, det vil si: *1) Vit hva som skjer, 2) Ha en plan, 3) Handle raskt og 4) Hvis det virker, gjør mer. Virker det ikke, gjør noe annet.*

For en stund siden ble det for øvrig kjent at Regjeringen gir 50 millioner til forskning på vold i nære relasjoner. Dette etter at Norge i 2012 ble kritisert av FNs

kvinnekomité for mangelfull innstas og lite forskning på vold i hjemmet, samt det høye antallet henleggelse og rettsprosessen i kvinnevold- og voldtektssaker.⁴⁸

Justis- og beredskapsdepartementet gir til sammen 50 millioner kroner til et forskningsløft på vold i nære relasjoner.

- 25 millioner kroner til Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) til oppstarten av et forskningsprogram i ni deler.
- 25 millioner kroner til Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKTVS) til fortsatt forskning på området.

– Vold i nære relasjoner er et tabubelagt område hvor det er et enormt behov for kunnskap. Per i dag vet vi for lite til å kunne sette i gang tiltak som vi kan være trygge på at virker. Disse forskningsprosjektene skal hjelpe oss med det, sier justis- og beredskapsminister Anders Anundsen (Frp).

La oss håpe at disse prosjektene bringer frem mer kunnskap – og at man ikke fristes til å fordekke fakta slik at eventuelle tiltak likevel ikke vil virke. For dagens norske modell for kriminalpolitikken ble utarbeidet på 1970-tallet i et samfunn med en helt annen kriminalitet enn i dag, i et langt mer homogent Norge befolkningsmessig. Hvor effektiv er modellen fra 70-tallet i forhold til å bekjempe kriminalitet i en helt ny virkelighet med stadig mer organisert og grenseløs kriminalitet?

Det er på tide å møte virkeligheten.

⁴⁸ Aftenposten 10.juli 2014 http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Gir-50-millioner-til-forskning-pa-vold-i-nare-relasjoner-7633617.html#.U7_7jPl_t8E

Figurliste

Figur 1 Utvikling i antall etterforskede lovbrudd i alt, voldslovbrudd og voldtektslovbrudd i Norge 1960-2010. År 1960 = 100. Kilde: SSB.....	4
Figur 2 Utvikling i antall anmeldte lovbrudd for familievold i Oslo 2006-2013. Merk at registrering på denne statistikkgruppen startet i 2006. Kilde: Oslopolitiet	6
Figur 3 Utvikling i antall anmeldte lovbrudd for fysisk vold i Oslo 2004-2013. Kilde: Oslopolitiet.....	7
Figur 4 Utvikling i antall anmeldte lovbrudd for voldtekter og voldtektsforsøk i Oslo 2004-2013. Kilde: Oslopolitiet	8
Figur 5 Utvikling i antall anmeldte voldtekter og voldtektsforsøk i Oslo, 1994-2013. Kilde: Oslopolitiet.....	9
Figur 6 Utvikling i antall anmeldte ran/utpressing i Oslo, 2004-2013. Kilde: Oslopolitiet....	11
Figur 7 Utvikling i antall anmeldte grovt tyveri av person på offentlig sted i Oslo, 2004-2013. Kilde: Oslopolitiet	13
Figur 8 Utvikling i antall anmeldte voldtekter og voldtektsforsøk i Oslo, Stockholm og New York per 100 000 innbygger, 2005-2012. Kilder: Brå, SSB og FBI	14
Figur 9 Utviklingen i antall anmeldte ran i Oslo, Stockholm og New York per 100 000 innbygger, 2003-2012. Kilder: Brå, SSB og FBI	17
Figur 10 Anmeldte mord, voldtekter, ran, mishandling og tyverier i New York i 2009 i prosent av antall anmeldelser i 1990. Kilde: Zimring, 2012, figur 1.4	18
Figur 11 Utviklingen i antall personer fra innvandrerbefolkningen og øvrig befolkning i Oslo 1970-2013. Kilde: SSB	22
Figur 12 Kriminalitetsindeks for siktede for voldsforbrytelser i Danmark i 2012, korrigert for alder og sosioøkonomisk bakgrunn. Hele befolkningen = 100. Kilde: DST	25
Figur 13 Kriminalitetsindeks for siktede for voldsforbrytelser i Danmark i 2012 fordelt etter innvandrerbefolkningen fordelt etter enkeltland, korrigert for alder og sosioøkonomisk bakgrunn. Hele befolkningen = 100. Kilde: DST.....	26
Figur 14 Sammenligning av straffede i 1. og 2.generasjon for tre grupper og øvrig befolkning.	30
Figur 15 Antall politi per 100 000 innbygger, gjennomsnitt per år 2008-2010. Kilde: Eurostat	31
Figur 16 Antall innsatte i fengsel per 100 000 innbygger, gjennomsnitt per år 2008-2010. Kilde: Eurostat.....	32
Figur 17 Antall politifolk per 1 000 innbygger nasjonalt og i Oslo, 2005-2012. Kilde: SSB....	34
Figur 18 Utviklingen i antall voldtekter og voldtektsforsøk i Oslo 1994-2013 med trendlinje. Kilde: Oslopolitiet	35

Tabell-liste

Tabell 1 Faksimile av tabell fra SSB.....	27
Tabell 2 Utdrag fra SSBs tabell i rapport 21/2011, s.78. Viser straffede etter alder, innvandringskategori og verdensdel, per 1 000 innbygger. Statistikkår 2009.....	29